

Kaffepausens konsekvenser

*De som begrenser dens krefter,
de som behersker dens tilfeldige oppkomster,
og de som utvelger de talende subjekter
(Foucault 1999:22).*

MGfam-11-1

Aleksander Henriksen

Masteroppgave i familierapi og systemisk praksis

Diakonhjemmet Høgskole

Veileder: Anne Kyong Sook Øfsti

Antall ord: 20745

Dato: 29.05.2015

Et utdrag fra den deltagende observasjonen

Klokken er halv ni og det er fredag 2. september. Inngangsdøren er åpen og jeg forteller i resepsjonen at jeg har avtalt et møte med Eva. Eva kommer og tar meg med lenger inn i foajéen. Helt innerst, rett bak en vegg sitter det ti mennesker, som alle forteller at de jobber der. De inviterer meg inn og spør om jeg vil ha kaffe. Ja, takk, sier jeg. De sitter i en ring og snakker om borrelåser på en drakt. Alle fyller opp kaffekoppene sine og latteren er veldig tilstede. Noen snakker om en klient de har. *Stopp sier den andre, vi kan ikke snakke om han nå. Nå er det morgenmøte, sier en dame, vi går inn på møterommet.* Vi er seks stykker inkludert meg på møtet. Etter en halvtime avslutter teamlederen møtet.

Det danner seg to mindre grupper. Noen snakker videre om klienten det ble snakket om under morgenmøtet. *Var han fra Finland eller Norge? Hvilken diagnose er det han har? Kan det være posttraumatisk stressyndrom? Han kan ikke ha ansvar for barnet sitt. Han ser ikke barnet og virker ikke interessert. Jeg fester mer lit til mor, sånn er det bare. Hun ser etter ressursene, og har virkelig omsorg for gutten sin, noe jeg ikke ser hos far i dette tilfelle.*

En annen informant går inn på kontoret, legger fra seg veska og går inn til pauserommet for å hente seg mer kaffe. Der møter hun en annen kollega: *Jeg trenger en tilbakemelding for å gjøre meg ferdig med en rapport. Jeg trenger å få snakket om en familie. Har du tid? Ja, bare kom inn til meg på kontoret nå om du har tid.*

Ja, jeg kommer nå.

Informant én: *Psykologene de har kommet med en rapport om klienten, men jeg er uenig. De vet ikke hva som egentlig har skjedd. Den er for entydig og systematisk. Det er en lineær forklaring. Jeg burde egentlig ikke ha lest psykologirapportene først.*

Informant to: *Vi kan ikke være helt sikre og superbastante selv om psykologene er det. Mulig vi får pepper overfor psykologene.*

Informant en: *Det gjør vi nok. Jeg er redd for ikke å få frem alvoret om klienten. Om ikke alt om volden blir sagt. Det ligger mye ansvar der. Det er ganske heftig. Far fortjener en rimelig tvil.*

Forord

Det er mange som fortjener min takk for at denne masteroppgaven kom i havn. Jeg hadde ikke klart å bli ferdig uten tid, refleksjon, samtale og kjærlighet fra min kone Trine og min datter Olivia. Takk til mine foreldre for faglig refleksjon og barnepass.

På slutten av tredje året på studiet hadde jeg en flott studietur til Dublin hvor selve ideen til tema på masteroppgaven kom. Trine Holth, det var i samtale med deg ideen kom, takk!

Jeg kjente ikke deg Nina Solberg, men du tok telefonen da jeg ringte, og du gav meg god og viktig hjelp helt fra da prosjektrapporten skulle skrives. Takk Sara Linn Gerhardt for at du stilte opp på prøveintervju. Jeg lærte masse!

Anne Beth Hennie og Antonia Houge, dere har jeg blitt kjent med og drøftet med alle årene underveis i studiet. Det har gjort at jeg har trivdes og dere har preget mitt arbeid med latter, refleksjon og gode spørsmål. Jørgen Lie du har sett på språkformuleringene, stilt meg faglige og gode spørsmål som har gjort at jeg har måttet reflektere en ekstra gang.

Takk til alle informanter som stilte velvillig opp og som gjorde intervju og den deltagende observasjonen til faglig inspirerende arbeid til denne masteroppgaven.

Takk Petter Næsje for gode referanser, refleksjoner omkring tema. Det gav meg faglig og reflektert påfyll.

Denne oppgaven hadde ikke blitt ferdig til tiden uten min veileder Anne Kyong Sook Øfsti. Du har stilt passe krav som jeg har strukket meg etter, samt stilt gode og kritiske spørsmål underveis.

Denne reisen har vært krevende og morsom, men nå er jeg endelig ferdig. Nå er jeg klar for å bli pappa og ektemann igjen.

God lesning!

29. mai 2015

Aleksander Henriksen

Sammendrag

I denne masteroppgaven har jeg undersøkt hvordan familieterapeuter snakker om klienter ved bruk av ord, språkhandlinger, språkspill og diskurser i de uformelle samtalene. Den uformelle samtalen er tilfeldige samtaler som skjer på et pauserom, gjerne med en kaffe i hånden, i en korridor eller lignende.

Det er valgt en kvalitativ tilnærming til studien. Jeg har utført fokusgruppeintervjuer og deltagende observasjon for innhenting av datamateriale.

Problemstillingen som det forskes på er:

Hvilke konsekvenser kan familieterapeutenes uformelle samtale få for klientene?

Forståelsesramme og teorigrunnlaget går ut ifra et postmodernistisk, sosialkonstruksjonistisk, diskursivt og systemteoretisk perspektiv. Språkspill, språkhandlinger, diskursteori, makt, subjektposisjoner og Foucaults subjektforståelse står sentralt i denne masteroppgaven.

Diskursanalyse er valgt for å belyse funn av datamaterialet.

Analysen viser hvordan informantene legitimerer sine språkhandlinger for å forstå klienter og seg selv som familieterapeut. I tillegg blir det presentert og drøftet hvilke konsekvenser den uformelle samtalen får for klientene. Det blir presentert tre ulike sentrale diskurser i datamaterialet: Familieterapeutens yrkesmoral, familieterapeutens bruk av beslutningsmyndighet og ventileringsdiskursen. Funnene blir drøftet opp mot presentert teori og egne refleksjoner. I slutten av oppgaven blir det presentert kritikk av oppgaven, implikasjoner på videre forskning med en avsluttende kommentar til oppgaven.

Innholdsfortegnelse

Et utdrag fra den deltagende observasjonen	1
Sammendrag	3
1 Innledning.....	7
1.1 Bakgrunn for valg av tema, førforståelse og teoretisk opphav.....	7
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	8
1.3 Hva er en uformell samtale?	9
1.4 -Tidligere forskning	10
1.5 Oppgavens oppbygning	11
2 Vitenskapelige grunnlag og teori.....	12
2.1 Postmodernismen	12
2.2 Sosialkonstruksjonismen	12
2.3 Relevante begreper fra systemteorien	14
2.4 Språkspill.....	14
2.5 Språkhandlinger	15
2.6 Diskursteori	15
2.6.1 Michel Foucault.....	16
2.7 Makt.....	17
2.8 Subjektposisjoner og subjektforståelse.....	18
3 Metode.....	20
3.1 Ontologi og Epistemologi.....	20
3.2 Utvalget	21
3.3 Intervjuguiden	21
3.4 Diskursive intervjuer	22
3.5 Fokusgruppeintervju	23
3.6 Deltagende observasjon	24
3.7 Transkribering.....	25

3.8	<i>Diskursanalyse som metode</i>	25
3.9	<i>Sentrale begreper i diskursanalysen</i>	26
3.10	<i>Hvordan fant jeg diskursene?</i>	27
3.11	<i>Kritisk blikk på valgt metode</i>	29
3.12	<i>Etiske refleksjoner</i>	30
3.13	<i>Reliabilitet og validitet</i>	31
4	<i>Analysen</i>	32
4.1	<i>Familieterapeutenes yrkesmoral og konsekvenser for klienten</i>	33
4.1.1	<i>Analog eller digital kommunikasjon påvirker den uformelle samtalen</i>	40
4.1.2	<i>Hva om klienten var en kjendis?</i>	41
4.2	<i>Familieterapeutens bruk av beslutningsmyndighet og konsekvenser for klienten</i>	43
4.2.1	<i>Michel Foucault om makt og relasjon</i>	45
4.2.2	<i>Hvordan egne avmaktshistorier forplanter seg i systemet</i>	46
4.3	<i>Familieterapeutens behov for ventilering og konsekvenser for klienten</i>	48
4.3.1	<i>Ektefellen trenger å vite hvordan jeg har det på jobb</i>	49
4.3.2	<i>Når man som familieterapeut blir veldig berørt av historien</i>	50
4.3.3	<i>Kollegaen min har et behov for en uformell samtale</i>	52
4.3.4	<i>Det er håp for klienter, er det ikke?</i>	52
4.3.5	<i>Klientens mareritt, hvorfor det?</i>	54
5	<i>Oppsummering og implikasjoner på praksis</i>	56
5.1	<i>Kritikk av oppgaven</i>	58
5.1.1	<i>Implikasjoner på videre forskning</i>	60
5.2	<i>Avsluttende kommentarer</i>	60
	<i>Litteraturliste</i>	62
	<i>Vedlegg 1: Informasjonsbrev</i>	65
	<i>Vedlegg 2: Samtykkeerklæring</i>	67
	<i>Vedlegg 3: Svar fra NSD</i>	68

Vedlegg 4: Intervjuguiden..... 69

1 Innledning

Arbeidsplasser er fulle av uformelle samtaler. I heiser, i korridorer, arbeidsrom, inne hos kolleger, over en kaffekopp, på pauserommet og mange andre steder (Ekman 2004:13). Denne masteroppgaven tar for seg hvordan familieterapeuter snakker om klienter i uformelle samtaler og hvilke konsekvenser det får for klientene. Temaet for masteroppgaven er hvordan familieterapeuter snakker om klienter ved bruk av ord, språkhandlinger, språkspill og diskurser i den uformelle samtalen. Med den uformelle samtalen mener jeg samtaler som skjer på pauserommet med en kaffe i hånden eller samtaler mellom familieterapeuter når klienten ikke er tilstede. Jeg er utdannet sosionom/familieterapeut og jobber nå på et barnehjem i Oslo. I klinisk arbeid har jeg flere ganger opplevd å høre om klienter når det ikke har vært et formelt møte: *Barnet sliter med det sosiale. Barnet har sikkert en diagnose eller foreldrene er klin gale.*

I fire år jobbet jeg på en barneskole. Det var mye prat om både elever og foreldre i våre pauser på skolen:

Gutten hadde ikke med matpakke denne uken og det hadde han heller ikke sist uke. Nyttig og viktig informasjon for meg som fagperson, men også for oppfølgingen av gutten. Informasjonen ble gitt på pauserommet. Mange voksne som ikke hadde noe med barnet å gjøre, var tilstede. Jeg tenkte at denne informasjonen burde vært gitt på personalrommet hvor bare de som jobbet med gutten kunne få vite om episoden med matpakken. Jeg tenkte at det var etiske hensyn å ta når det gjelder menneskeverd og taushetsplikt overfor barnet. På den andre siden var det informasjon som gjorde at vi undersøkte saken og tok kontakt med foreldrene. Konsekvensen av at historien ble fortalt uformelt var at de som jobbet med gutten snakket med ham og foreldrene.

Jeg vil i dette første kapittelet i lys av min førforståelse og valg av tema presentere min problemstilling. Videre vil jeg beskrive begrepet: *Den uformelle samtalen*. Tidligere forskning og oppgavens oppbygning vil bli presentert mot slutten av kapittelet.

1.1 Bakgrunn for valg av tema, førforståelse og teoretisk opphav

På egen arbeidsplass har jeg undret meg over hvorfor det til stadighet snakkes om klientene når de ikke er tilstede. I tillegg har jeg tenkt på hvorfor jeg tillater meg selv å snakke om klienter i uformelle samtaler. Hvilke konsekvenser kan det få for klientene at familieterapeuter snakker om

dem? Hva brukes informasjonen i de uformelle samtalene til? Hvorfor kan ikke klientene ta del i den uformelle samtalen om seg selv? Dette er spørsmål jeg har stilt til meg selv før, og i arbeidet med masteroppgaven. Målet med oppgaven er å belyse hvordan familieterapeuter snakker om klienter i de uformelle samtalene og hvilke konsekvenser det får for klientene. Et annet viktig mål er at det ikke skal komme noen konklusjon, men at spørsmålene som stilles i oppgaven skal bidra til å starte en indre refleksiv prosess hos meg som forsker og for de som leser oppgaven. En refleksiv prosess om hvorfor familieterapeuter velger å ha uformelle samtaler om klienter som ikke er tilstede.

Min førforståelse baserer seg på tidligere opplevde erfaringer, faglig bakgrunn og oppdragelse. Da jeg bestemte meg for at jeg ville skrive om uformelle samtaler, svarte kolleger at de ofte hadde slike samtaler. Kollegaene mine sa at de ofte snakket om klientene på pauserommet, eller når de tok seg en røykepause. Hva de brukte de uformelle samtalene til var det få som hadde reflektert over. Jeg ble nysgjerrig på hvordan språkhandlinger legitimerer familieterapeutenes valg av ord i de uformelle samtalene. Hvordan beskriver og definerer familieterapeuter klientene sine? Hvilke forståelser har familieterapeutene om de ulike klientene? Refleksjoner, ideer og tanker om disse spørsmålene blir besvart i ulike kapitler i oppgaven.

Kunnskapssynet i denne besvarelsen tar utgangspunkt i postmodernismen. Postmodernismen er intersubjektiv, det vil si at kunnskapen utformes i relasjonen mellom mennesker (Thagaard 2013:44). Jeg har hatt gruppeintervjuer, deltagende observasjon og utført en diskursanalyse av datamaterialet.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

En problemstilling skal være et overordnet spørsmål for studien, som viser hva forskningsprosjektet skal fokusere på. Utgangspunktet for en problemstilling er det temaet eller de temaer som studien skal gi informasjon om (Thagaard 2013:50 og 51). Jeg tok tidlig en avgjørelse på at jeg ville intervjuer familieterapeuter. Avgjørelsen gjorde jeg på bakgrunn av tidligere erfaring fra klinisk arbeid, og et engasjement rundt språkets betydning for forståelsen av klienter i de uformelle samtalene. I tillegg baserer valget seg på interesse for eget fagfelt og muligheten for å kunne reflektere over egen praksis. En annen grunn for valg av problemstilling

er min interesse for språkteori, og hvordan språket kan påvirke i ulike kontekster. Hvorfor blir noen ord punktuert, fremfor andre? Hva gjør at jeg velger å bruke noen diskurser fremfor andre diskurser? Hvilke diskurser blir familierapeuter preget av? Jeg har også satt meg inn i Michel Foucaults teorier om subjektforståelse og makt.

På bakgrunn av min førforståelse og interesse for valg av tema har jeg kommet frem til følgende problemstilling:

Hvilke konsekvenser kan familierapeutenes uformelle samtale få for klientene?

Mine forskningsspørsmål er:

1. Hvordan snakker informantene frem ulike diskurser i fokusgruppeintervjuene og i den deltagende observasjonen?
2. Hvilke språkspill og språkhandlinger benytter informantene seg av?
3. Hvilke subjektposisjoner inntar informantene?

1.3 Hva er en uformell samtale?

Gunnar Ekman skriver i sin bok: *Fra prat til resultat* (2004) om uformelle samtaler. Ekman kaller den uformelle samtalen for: *Et uavlatelig småprat mennesker imellom* (Ekman 2004:13). En uformell samtale kan handle om vær og vind, men også om beslutninger som styres av kollektiv tolkning. De uformelle samtalerne blir styrt av hva som virker kollektivt viktig. Samtalerne er fulle av informasjonsutveksling og læring. Det er i de uformelle samtalerne man for eksempel kan tipse kollegene sine om hvordan en kan behandle en pasient eller kunde. Det utvikles personlige relasjoner, trivsel og vi lærer hverandre å kjenne. Det er gjennom småprat mennesker utveksler erfaringer. Erfaringer brynes mot hverandre og verdier formes. I praten mellom kolleger forteller de hverandre om arbeidet sitt (Ekman 2004:14 -18).

I den uformelle samtalen klekkes det ut nye ideer. Over en kopp kaffe finner problemene ofte sin løsning, og nye kreative løsninger dukker opp (Ekman 2004:32).

1.4 -Tidligere forskning

Målet med dette kapittelet har vært å finne relevant forskning og teori som beskriver noe om tema og problemstilling:

I masteroppgaven: *Her syder det jo av småprat* (2013) har Merethe Lervåg og Vivian M. Luth-Hanssen tatt for seg hvordan uformelle samtaler kan forstå kunnskapsutviklingen på Telenor Kundeservice Bedrift. I masteroppgaven kom det frem at de uformelle samtalene gir arenaer hvor det kan utvikles erfaring og læring fra erfarne ledere, hvor ulik ekspertise kan utvikles.

Nina Solberg har i sin masteroppgave *Stammespråket i barnevernet* (2013) fokus på hvordan språket blir brukt til å forklare ulike syn på barn og familier. Solberg har sett på hvordan makten kommer til syne i barnevernets språk og hvordan ulike diskurser konstruerer ulike subjektposisjoner innenfor barnevernet (ibid). Fokuset på språk, makt og hvordan barnevernsarbeidere omtaler klientene med ulike kategorier kommer også til syne når familieterapeutene i masteroppgaven omtaler klientene i de uformelle samtalene.

I doktoravhandlingen *Från text til batong* har Gunnar Ekman (1999) blant annet sett på viktigheten av det han kaller for småprat i politiet i Sverige. Småprat er som tidligere nevnt det jeg kaller for en type uformell samtale. Småpraten skjer på pauserommet hvor politiet diskuterer for eksempel ordensregler. Ekman beskriver hvilken makt uformelle refleksjoner av politiansatte blir gjeldende for politipraksisen, særlig regler som politiansatte tolker ulikt. Han har også gitt ut boken *Fra prat til resultat* (2004) som er en hovedbok i denne masteroppgaven.

Roar Flatbø (2005) skrev i sin doktoravhandling: *On knowing much and knowing little, An exploration of Case Discussions of Child Protection Team* om hvordan faktabeskrivelser av virkeligheten blir beskrevet i barnevernet. I arbeidet med klientene mener Flatbø at den profesjonelles syn og metoder må vurderes kontinuerlig. Det betyr at fokuset ikke bare skal være på klientene, men også på hvordan den profesjonelle konstruerer klientene. I tillegg er det viktig å se på troverdigheten, og hvordan familiekonstruksjoner blir etablert.

1.5 Oppgavens oppbygning

Jeg har i kapittel én gjort rede for valg av tema, teoretisk bakgrunn, veien til problemstillingen og problemstillingen. I tillegg forklarer jeg begrepet *den uformelle samtalen* og tidligere forskning blir presentert.

I kapittel to fremkommer det vitenskapssyn og teori. Postmodernismen, sosialkonstruksjonismen, diskursteori og systemteori har fått sin plass i dette kapitlet.

Kapittel tre er metodekapitlet. Her kommer det frem hvilke valg jeg har gjort underveis i oppgaven. Det blir også rettet fokus mot: Diskursivt intervju, fokusgruppeintervju, deltagende observasjon, diskursanalyse som metode og sentrale begreper i diskursanalysen. Ethiske refleksjoner blir presentert i slutten av kapitlet.

I kapittel fire blir datamaterialet presentert, drøftet opp mot problemstilling, relevant teori og egne refleksjoner.

I det siste kapitlet, kapittel fem, oppsummeres refleksjoner fra datamaterialet, med oppgavens betydning for praksis, kritikk av oppgaven samt implikasjoner på videre forskning. Denne forskningsstudien avsluttes med en avsluttende kommentar til masteroppgaven.

2 Vitenskapelige grunnlag og teori

I dette kapitlet vil jeg komme med vitenskapssyn og teori som belyser min problemstilling. Det vil bli en kort introduksjon til postmodernismen og et større fokus på sosialkonstruksjonismen. Videre i kapitlet beskriver jeg språkspill og språkhandlinger. Deretter følger diskursteori og den franske filosofen Michel Foucault og hans teorier om makt og subjektposisjon.

2.1 *Postmodernismen*

I postmodernismen studerer man språket og betydningen ordene har for oppfatningen av virkeligheten. Ulike detaljer og hvordan personer uttrykker seg er særlig sentralt. Postmodernister dekonstruerer teksten, og utviklingen i teksten mellom forsker og informanter blir nøye analysert. Postmodernister mener at kunnskapen er intersubjektiv. Det betyr at kunnskapen utformes i relasjonen mellom personer. Kunnskapen er dermed kontekstbundet og er avhengig av situasjonen den utvikles i. En retning innenfor postmodernismen er sosialkonstruksjonismen (Thagaard 2013:44).

2.2 *Sosialkonstruksjonismen*

Det finnes ingen enkel måte å definere sosialkonstruksjonismen. Den amerikanske psykologen Kenneth Gergen blir ofte knyttet til feltet. Han mente at sosialkonstruksjonismen handlet om å undersøke prosessene som skjer når mennesker møtes og kommer sammen i en relasjon. Sammen med andre mennesker i kommunikasjon konstruerer vi verden. Vi blir sammen enige om hva som er et bord, en bil, et hus også videre. *Alt, hvad hva vi regner for virkeligt, er socialt konstruert* (Gergen og Gergen 2005:9). Ifølge Harlene Anderson (2003) blir sosialkonstruksjonismen til gjennom språket og samspillet mellom mennesker.

Det som blir kommunisert i relasjon springer ut fra en kulturell tradisjon. En prest kan for eksempel fortelle at du er en synder, en lege kan fortelle at du er en hypokonder. Begge yrkesgruppene bruker språket ut ifra sin kontekst, kultur og sin profesjon. Gergen og Gergen hadde fokus på språket i samtalen og så på hvordan språket ble brukt for å forstå hva som

skjedde i relasjonen mellom menneskene. De mente at når språket blir brukt i relasjonen med andre mennesker får språket mening (Gergen og Gergen 2005:8 og 9).

I boken *Social constructionism* (2003) kommer Vivien Burr med en introduksjon til sosialkonstruksjonismen. Burr advarer om at det er mange sosialkonstruksjonsistiske tilganger og at de er mangfoldige og ulike. Hun mener det er fire punkter som kobler feltet sammen:

1. En kritisk holdning ovenfor selvfølgelig viten

Mennesker må ikke ta for gitt hvordan vi forstår verden eller oss selv.

Sosialkonstruksjonister må være kritiske og utfordre seg selv med tanken om å forstå verden som noe objektivt. Mennesket ønsker å kategorisere for å prøve å forstå verden og er ikke et speilbilde av verden *der ute*.

2. Historisk og kulturell kontekst

Måten å forstå verden på blir påvirket av hvilken historisk og kulturell kontekst vi mennesker lever i. Dette betyr at vårt verdensbilde forandres over tid. Et eksempel er barneoppdragelsen: For femti år siden ble foreldre påvirket av den gangs politikk, kultur og kontekst. I dag blir vi påvirket av vår kulturelle og historiske kontekst. Vi er ikke nødvendigvis noe nærmere en sannhet om barneoppdragelse, da forståelsen om barneoppdragelse er i stadig endring.

3. Kunnskap og sosiale prosesser

Det er gjennom den daglige sosiale kontakten med mennesker at språket blir produsert og kunnskap blir konstruert. Det er gjennom de sosiale prosessene at mennesker opprettholder måten å se verden på. I de sosiale prosessene jobber mennesket med å bli enige om hva som er sant og falskt.

4. Sammenheng mellom kunnskap og sosial interaksjon

I et gitt verdensbilde er noen interaksjoner naturlige og andre ikke. Ulike oppfatninger av ulike verdensbilder fører til forskjellige sosiale interaksjoner. Forskjellige forståelser av viten og sannhet fører til ulike sosiale konsekvenser (Burr 2003:3-5).

Menneskene forstår omverden gjennom de ulike kategorier vi gir uttrykk for. Forståelsen som vi har, er preget av vår kultur, og den tiden vi lever i. I sosiale relasjoner med andre opprettholder og utvikler vi vår forståelse av omverden. Den forståelsen vi oppnår er utgangspunktet for vårt syn på verden og våre sosiale handlinger (Thagaard 2013). Hvilke språkhandlinger benytter familieterapeutene seg av for å snakke frem sine ulike verdensbilder? Det blir nærmere analysert, drøftet og reflektert over i analysekapittelet.

2.3 Relevante begreper fra systemteorien

Feedback er et sentralt begrep i systemteorien. Feedback kan være hvordan et system med mennesker jobber med fremgang. Feedbacken bestemmer om arbeidet som skjer skal fortsette eller om det må til en forandring. Når mennesker kommer sammen oppstår det en feedbackprosess og prosessen er uforutsigbar. I en sirkulær prosess om feedback er det ingen definerbar start eller avslutning. Dette begrepet kan være med å gjøre det enklere å forstå hva som skjer i samtale som kan føre til ny informasjon, både om og i systemet (Johnsen og Wie Torsteinsson 2012:28 og 57).

Et annet sentralt begrep er *informasjon*. Ifølge Bateson er informasjon nye perspektiver eller tanker. Bateson bruker uttrykket *Nyt om en forskel* (Ølgaard 2004:71) I denne oppgaven og ut i fra generell systemteori tenker jeg at mennesker lever i en sammenheng og at de påvirker hverandre konstant. Dette betyr at når familieterapeuter snakker sammen om klienten i en uformell samtale, kan det også påvirke forståelsen av klienten på ulike måter. Familieterapeutens forståelse og konsekvenser for klienten vil bli nærmere utdypet i kapittel 4.

2.4 Språkspill

Filosofen Ludwig Wittgenstein innførte teorien om språkspill. Wittgenstein mente at det ikke fantes en tydelig og påvisbar sammenheng mellom et ord og hva forståelsen av ordet kunne gjøre med følelsene eller gjenstandene. Et eksempel var et barn som lærte om farger. Barnet holdt en farge i hånden og barnet ble fortalt at fargen var rød. Selv om barnet visste hva fargen het trengte barnet å vite hva fargen kunne bli brukt til. Da barnet ble vist en blomst kunne barnet bli forklart at fargen på blomsten var rød. Barnet ble på denne måten innlært i et språkspill om farger

(Wittgenstein 1969:78 og 79). Wittgenstein hevdet også at språkspill var lokale regler for hvordan man beskrev og forklarte med bruk av språket. For eksempel prester eller bankdirektører kunne beskrive mennesket ulikt, presten kunne tenke: *Du er en synde* eller bankdirektøren *Du er en potensiell kunde* (Gergen og Gergen 2005:13).

2.5 *Språkhandlinger*

Iver Neumann beskriver hvordan ulike språkhandlinger aktiverer ulike sosiale praksiser og hvordan ulike utsagn bekrefter eller avkrefter disse utsagnene. For eksempel retter Neumann søkelyset mot hvordan diskursanalyse kan studeres gjennom ulike handlingsbetingelser for det talte (Neumann 2001).

Vi gjør ting med språket som å gi løfter, stille spørsmål og kreve svar. Vi bruker språk til å utføre handlinger som det å informere, fortelle, beskrive, definere og argumentere. [...] Språkhandlinger kan være både direkte og indirekte handlinger (Øfsti 2010:29).

I en direkte språkhandling er det ifølge Øfsti samsvar mellom form og funksjon. Et eksempel kan være når det kommer en oppfordring som blir formulert i en imperativsetning: *Nå må du høre*, kan en mor si til sin sønn. I en indirekte språkhandling peker utsagnet til en annen språkhandling: *Kan du høre på meg*, sier moren til sønnen. Her ser vi ikke etter om sønnen har en hørsel som fysisk hører, men utsagnet er en oppfordring til å lytte til moren om hva som blir sagt. Det finnes både positive og negative språkhandlinger. Positive språkhandlinger kan være å anerkjenne, rose, smiske og skryte. Negative språkhandlinger kan være å skremme, true og anklage (Øfsti 2010:30). En språkhandling er ifølge Michel Foucault å gjøre en erfaring med språket når man taler eller skriver det (Foucault 1999:45 og 46).

2.6 *Diskursteori*

Diskursteorien har tradisjonelt sin bakgrunn i sosialkonstruksjonismen. Den overordnede tankegangen i diskursteorien er at de sosiale konstruksjonene aldri blir ferdige eller totalt

utviklet. De sosiale konstruksjonene er i stadig forandring. Dette betyr at det er en stadig kamp mellom de ulike diskursene, også kalt en diskursiv kamp (Jørgensen og Phillips 1999). Ulike diskursforskere ønsker å belyse ulike former for språk som blir benyttet i hverdagen. Ikke fordi språket i seg selv er spennende, men fordi diskursforskere ønsker å bidra til en sosial forandring. De ønsker å sette fokus på hva som er menneskets alminnelige fornuft, ulike verdener som blir tatt for gitt. Forskerne ønsker å sette fokus på at mennesket skal bli fri til å handle annerledes (Gergen og Gergen 2005).

Begrepet diskurs er omstridt. De ulike fagkontekstene er uenige om hva begrepet betyr ut ifra deres kontekst. Det er mange ulike definisjoner på hva en diskurs er, men jeg går ut i fra Winter Jørgensen og Louise Phillips sin forklaring. [...] *diskurs er en bestemt måte at tale om og forstå verden (eller et udsnitt af verden)på* (Jørgensen og Phillips 1999:9). Denne definisjonen kan være en måte å finne ut av hvilke diskurser familieterapeuter benytter seg av når de snakker om klientene i de uformelle samtaler.

I boken *Ansikt til ansikt* (2009) av Per Jensen nevner Jensen to ulike nivåer ved bruk av diskursbegrepet. Det første nivået er det han kaller en samfunnsmessig og kulturell diskurs. De samfunnsmessige og kulturelle diskursene har med seg virkelighetsforståelser. Det er normer som gir en kultur gyldige og fornuftige begrunnelser for hvordan virkeligheten skal forstås og hvordan fenomener skal fortolkes og forklares. Det andre nivået er når mennesker snakker om diskursene som befinner seg for eksempel innenfor et parti, en organisasjon eller en gruppe fagfolk (ibid:61).

2.6.1 Michel Foucault

Michel Foucault var en fransk filosof og samfunnstenker. Han utviklet både teorier, begreper og han gjennomførte flere empiriske undersøkelser innenfor diskursfeltet. Foucault rettet fokuset mot hvordan ulike sosiale felleskaper innenfor naturvitenskap, religion, politikk eller andre institusjoner ble påvirket av ulike disiplinære regimer (Jørgensen og Phillips 1999:21).

Disiplinære regimer er et sett regler, som blir lært og som er med på å bestemme hva som kan oppfattes som rett eller galt. (Gergen og Gergen 2005:58). I boken *The Archeology of Knowledge* (1969) definerer Foucault diskurs på denne måten:

[...] The term discourse can be defined as the group of statements that belong to a single system of formation; thus I shall be able to speak of clinical discourse, economic discourse the discourse of natural history, psychiatric discourse (Foucault 1969:121).

Definisjonen ovenfor bygger på Foucault sin arkeologiske forståelse om hvilke ord og begreper som er gyldige i ulike diskurskontekster. Han var opptatt av hvilke regler og hvilke utsagn som var akseptert og benyttet som sann teori i bestemte historiske epoker. Foucault mente at viten ikke er en avspeiling av virkeligheten, men at sannheten er en diskursiv konstruksjon. Han ønsket å avdekke de ulike strukturene i de ulike verdensregimene. Med verdensregime mente han hvilke regler som skulle gjelde og hva som kunne ansees som galt eller riktig (Jørgensen og Philips 1999:22). *Practices that systematically form the object of wick they speak* (Foucault gjengitt etter Neumann 2001:17).

2.7 Makt

I fokus på familien (2001) siterer Næsje og Ristvedt, Oddlie og Kjos fra 1997 om begrepet makt. *Språk er makt, språket skaper kunnskap og kunnskap er makt* (Fokus på familien gjengitt etter Oddlie og Kjos 2001:58). Fra arkelogi gikk fokuset til Foucault over til genealogisk teori som handlet om makt.

Makten er overalt. Dette skyldes ikke at den omfatter alt, det skyldes at den kommer alle steder fra [...] Makten er ikke en institusjon og den er ikke en struktur, den er ikke en bestemt styrke som bestemte personer skulle være utstyrt med: Den er navnet man setter på en kompleks strategisk situasjon i et gitt samfunn (Foucault 1999:104).

Foucault mener at både mennesker (politi, lærere og foreldre) og institusjoner (skole, kirke og barnevern) har makt til og bestemme over andre mennesker. Følger ikke menneskene de lover og påbud som blir gitt har menneskene og institusjonene mulighet til å komme med sanksjoner mot mennesket. Det er menneskene og institusjonene som sitter med makten og kan bedømme hva som er riktig eller galt, et godt menneske, eller hvem som er en avviker (Jensen 2009).

Foucault mener at maktbegrepet henger sammen med begrepet om kunnskap. Makt og viten er avhengig av hverandre. Det kan være vanskelig å tenke på fengselsvesenet uten og ta med psykiatri og kriminologi (Jørgensen og Philips 1999).

Alan Carr har i sitt essay *Power and influence in Systems Consultation* diskutert debatten mellom Jay Haley og Gregory Bateson om hvordan man kan se på makt og innflytelse i systemiske konsultasjoner. Haley mener at alle menneskelige relasjoner påvirker hverandre og at mennesker posisjonerer seg i ulike hierarkier. I en terapikontekst er det terapeuten som har den utøvende makten over klienten. Det er terapeutens oppgave å finne symptomet og kartlegge maktspillet rundt symptomet, mener Haley. Det er terapeuten alene som skal finne en løsning på symptomet og det er terapeutens oppgave å få med seg klienten til en løsning av symptomet. Bateson hevder derimot at makt er en myte. Ifølge Bateson skjer det en samhandling mellom mennesker som opplever makt og at det ikke er en lineær kontekst. Personer som hevder de har makt, må gi respons like mye som de får ting til å skje. For Bateson er det viktig at den systemiske tenkningen ligger til grunn når man arbeider med klientene. Han hevder at terapeuten påvirker klienten og klienten påvirker terapeuten. Han mener videre at terapeuter som følger hans myte om makt, kan risikere at klienter går inn i mønstre som reduserer fleksibiliteten, potensialet og kompleksiteten til klientenes sosiale økosystem (Carr 1991:34).

2.8 *Subjektposisjoner og subjektforståelse*

Begrepet subjektposisjon er et begrep knyttet til diskurser. Subjektposisjoner handler om hvordan man skal leve, ikke bare i sosiale kontekster men generelt i livet. Foucault mener at subjektet skapes i diskurser. Subjektet tenker og handler ikke utelukkende ut i fra sin egen grunn men handler ut ifra de diskursene som mennesket er påvirket av og lever i. Med dette mente Foucault at subjektet var desentrert (Jørgensen og Phillips 1999:24).

I utviklingen av Foucaults syn på det desentrerte subjekt ble han påvirket av sin tidligere lærer, Louis Althusser. Althusser mente at subjekt og ideologi hang tett sammen. Ideologien og subjektet fører til en interpellasjonsprosess, hvor ulike diskurser appellerer til individet som subjekt. Interpellasjon er en prosess hvor språket konstruerer en sosial posisjon for individet, som gjør det til et ideologisk subjekt (ibid:24 og 25). Et eksempel kan være en mann som er innlagt på et sykehus og spør etter legen. En lege kommer og svarer på pasientens spørsmål. I det

legen svarer har legen blitt interpellert og godtatt som legen. Ved at pasienten henvender seg, og legen utfører en språkhandling og forteller at han er lege, har pasienten godtatt posisjonen til legen og innfunnet seg med sin subjektposisjon som pasient. På en arbeidsplass kan en ansatt være leder og venn, leder og ansatt eller kollega og hemmelig elsker. Selv om det er ulike identiteter trenger det ikke oppstå en antagonisme. Antagonisme er diskursteoriens begrep for konflikt. Det er først når de ulike identitetene er motstridene med hverandre og diskursene blokkerer for hverandre i sosiale kontekster at det oppstår en antagonisme (Jørgensen og Phillips 1999:60).

Ifølge Ingrid Aamodt skal den profesjonelle og institusjonelle makten være produktiv og få mennesker til å oppføre seg på bestemte måter. Den produktive makten vokser frem ved at den kan lette dilemmaene som behandlere står i. Et eksempel kan være når klinikker er sprengt og behandlere trenger hjelp til å avslutte saker. Innenfor en styringsdiskurs om avslutning, er de faglige spørsmålene basert på skjønn og ansvaret er på behandlerne. Når behandlere har en logikk om at det skal være like rettigheter for klienter, får behandleren indirekte hjelp til å avslutte saker på vegne av institusjonen. Behandleren viderefører en logikk som sier at de også må prioritere klienter som står på ventelisten. Behandleren kommer her i en situasjon hvor behandleren finner en legitim grunn for å kunne avslutte saker. Det utvikler seg en institusjonell logikk. Fra å være et spørsmål om faglig ansvar, blir det et spørsmål om organisatorisk ansvar. Ifølge Aamodt blir spørsmålet om å avslutte legitimt når behandleren må avslutte saken på vegne av institusjonen (Aamodt 2014:166 og 169).

3 Metode

I dette kapitlet blir metodevalget presentert. Ontologien, epistemologien og hvordan jeg har gått frem i masterprosjektet blir beskrevet under ulike kapitler. Etske refleksjoner og reliabilitet og validitet blir presentert i slutten av kapitlet.

Metode innebærer å finne en fremgangsmåte på hvordan problemstillingen skal bli besvart (Everett og Furuseth 2012). Kvantitativ metode vektlegger utbredelse og antall. Kvalitativ metode handler om kvalitet, søke i dybden og vektlegger betydning. Jeg har valgt å benytte kvalitativ metode. Mitt valg baserer seg på at kvalitativ metode ofte er forbundet med forskning som innebærer nær kontakt mellom forskeren og de som studeres, som for eksempel deltagende observasjon eller intervju. Et av de viktigste målene til den kvalitative metoden er å få frem ulike forståelser eller meninger om sosiale fenomener (Thagaard 2013:11 og 17). I denne studien ønsker jeg å finne ut av hvordan meninger kommer frem i språket. Kvalitativ metode pekte seg fort ut fordi jeg tror dette er metoden som kan belyse problemstillingen på en best mulig måte. Jeg tror at den kvalitative tilnærmingen gjør at jeg får en bedre forståelse av sosiale situasjoner. For eksempel gjennom deltagende observasjon kan jeg få et nært innblikk i å se hvordan familieterapeuter forholder seg til andre familieterapeuter på deres arbeidsplass.

3.1 *Ontologi og Epistemologi*

Ontologien er læren om det værende-hva verden består av (Neumann 2001:14). Ontologien må vise hvordan verden består, hvordan denne verden opprettholdes og hvordan verden blir utfordret av andre perspektiver (ibid). Ontologi baserer seg på hvordan man ser på mennesket. I denne studien har jeg tilpasset den kvalitative metoden til de informantene jeg har observert og intervjuet. Ifølge Karin Widerberg skal ontologien se mennesket som helt og holdent unikt. Å se mennesket på denne måten er et krav til kvalitativ forskning (2001:26).

Vår omgang med mennesker i bestemte situasjoner er ledet av et menneskesyn. Våre handlinger bestemmes av måten vi forstår mennesket og det menneskelige på, også når forståelsen er ureflektert (Einar Johnsen sitert i J.K. Hummelvoll 2000:48).

Epistemologi er teori om kunnskap (Kvale og Brinkmann 2009:66). Epistemologi handler om kunnskapsproduksjon og læren om hvordan subjektet vet (Neumann 2001:179). I tillegg baserer jeg min vitenskap og forståelse av at mennesket blir konstruert i sosial relasjon mellom mennesker. Ifølge Jørgensen og Philips forstår og kategoriserer vi en forståelse av verden ved å skape og opprettholde ulike forståelser av verden ved sosial interaksjon (1999:112).

3.2 Utvalget

Ifølge Thagaard (2013) skal man gjøre et strategisk utvalg av informanter når man gjør en kvalitativ undersøkelse (ibid:60). For å kunne besvare problemstillingen velger forskeren å finne informanter som har kvalifikasjoner eller egenskaper som belyser problemstillingen. Jeg har gjort strategiske utvalg og valgt familieterapeuter som informanter. Jeg tok kontakt med ledere for personalavdelinger i Norge hvor jeg visste det var familieterapeuter som jobbet. Jeg introduserte meg og fortalte kort om oppgavens tema. Ledere jeg snakket med var positive og de ville gjerne hjelpe til med å finne familieterapeuter som jeg kunne samtale med. I telefonsamtaler med de ulike lederne ba jeg dem om ikke å fortelle denne samtalen til noen bortsett fra de familieterapeutene hun/han var ledere for. Jeg oppfordret alle informantene om at de ikke måtte fortelle om intervjuet eller observasjon til andre grunnet eget personvern. Oppgaven er basert på at informantene har, eller holder fortsatt på med uformelle samtaler om klienter i sitt arbeid. Denne føringen hadde jeg for å spisse og avgrense oppgaven. Jeg fikk mailadresser og telefonnummer til de ulike familieterapeutene hvor jeg tok kontakt via mail og telefon. I mailen jeg sendte la jeg ved et informasjonsbrev (vedlegg 1) og et samtykkeerklæringskjema om deltagelse (vedlegg 2). Da jeg laget prosjektplanen ville jeg at informasjonen fra informantene i hovedsak skulle være basert på deltagende observasjon. Å finne familieterapeuter som jeg kunne observere ble vanskelig, men jeg fikk vært med på noe deltagende observasjon. Det betyr at funnene først og fremst baserer seg på fokusgruppeintervjuer og noe på deltagende observasjon.

3.3 Intervjuguiden

Ifølge Thagaard skal forskeren sette seg inn i intervjupersonenes kontekst og situasjon. Med denne bakgrunnskunnskapen blir temaer og spørsmål i intervjuguiden formet slik at spørsmålene skal være relevante for informantene (2013:100). Intervjuguiden tar utgangspunkt i at

informantene hadde opplevd å ha uformelle samtaler om klienter når klientene selv ikke er tilstede. Dette for å få informantene til å diskutere og undre seg over min problemstilling med et felles utgangspunkt.

Jeg startet med en kort presentasjon av meg selv. Så presenterte jeg samtalens formål, introduksjon til tema og problemstilling. Videre fortalte jeg hvorfor jeg valgte dem som informanter og viktigheten av at de ikke fortalte andre at de hadde vært med på dette intervjuet grunnet eget personvern. Jeg snakket om selvopplevde erfaringer, refleksjoner og tanker jeg hadde om temaet. Dette gjorde jeg for å myke opp situasjonen og jeg prøvde å gjøre introduksjonen så uformell som mulig. Jeg snakket litt om hva den uformelle samtalen er for meg og fortalte om en historie fra min jobb hvor jeg har snakket om klienter i en uformell samtale. I Intervjuguiden er det hovedspørsmål og deretter oppfølgingsspørsmål.

Hva er en uformell samtale for dere, var mitt første hovedspørsmål. Deretter fikk jeg dem til å reflektere og fortelle om en episode fra jobb hvor de hadde opplevd en uformell samtale. Til slutt spurte jeg om detaljer rundt en uformell samtale. Ifølge Thagaard bør hvert tema introduseres med et hovedspørsmål. På denne måten sikrer forskeren seg kunnskaper om temaene som er sentrale for prosjektet. Det er lurt av forskeren å stille oppfølgingsspørsmål slik at man kan få detaljer, nyanser til kommentarer og refleksjoner som informanten forteller (ibid:101).

Intervjuguiden endret jeg flere ganger og særlig etter prøveintervjuet hvor jeg fikk testet hvilke spørsmål som fungerte og hvilke spørsmål som ble vanskelig å diskutere. I tillegg kom jeg på flere spørsmål underveis i prøveintervjuet som kunne belyse problemstillingen på en bedre måte. Temaer og ord er blitt punktuert ut ifra en familieterapeutisk kontekst.

3.4 Diskursive intervjuer

I de diskursive intervjuene hevder Potter og Wetherell (referert fra Kvale og Brinkmann 2009:167) at innenfor de diskursive rammene er variasjonene i svarene like viktige som konsekvens i de diskursive intervjuene. For det andre blir det lagt vekt på hvorfor informantene bruker ulike teknikker som gjør at de kommer med forskjeller i svarene. Intervjueren tillater forskjeller i svarene ved ikke å gå i mot og underkjenne refleksjoner. Denne måten å snakke sammen på kan føre til flere uformelle samtaler. Den diskursive intervjueren vil legge merke til forskjellige synspunkter mellom de ulike diskursene som fremkommer. Intervjueren ses på som

en aktiv deltaker, istedenfor en som bare stiller spørsmål ut ifra et spørreskjema (Kvale og Brinkmann 2009:167). Ut ifra et diskursteoretisk utgangspunkt er fokusgruppeintervju egnet til å få frem diskurser, som mennesker bruker til å konstruere og etablere sosial forståelse og identitet gjennom (ibid:169). I veiledning fikk jeg et større dypdykk i teorien og leste i artikler om diskurs og i ulike lærebøker. For å finne min vei til diskursteorien lette jeg først etter de diskursene jeg oftest fant.

Jeg har utført diskursintervjuer ved å bruke fokusgruppeintervju som metode. Det betyr at jeg har prøvd å ha fokus på diskurs og valg av språk i fokusgruppeintervjuene jeg har hatt. For å kunne finne diskursene i fokusgruppeintervjuet, var det viktig at intervjuguiden ble tydelig og sentrert mot problemstillingen. Om man vet at man skal bruke diskursanalyse som metode bør man legge opp intervjuene etter dette. På denne måten kan man sørge for at samtalen om det aktuelle tema får plass. Hvis man er ute etter disharmonier eller spenninger mellom diskursene, kan man vinkle spørsmålene inn mot disse (Widerberg 2001:153). Ifølge Brinkmann og Kvale er det viktig å se etter hvordan enkeltindivider og hvordan fokusgrupper bruker språket for å iscenesette bestemte aktiviteter og identiteter (ibid 2009).

3.5 Fokusgruppeintervju

En fokusgruppe ledes av en moderator og det er en ikke-styrende intervjustil (Brinkmann og Kvale 2009:162). Moderatoren presenterer emnet som skal diskuteres, og legger til rette for åpenhet, velvillighet og diskusjon. Fokusgruppen har ikke som mål å komme til enighet eller noen konklusjon på temaet som blir presentert. Målet er derimot å komme med flest mulige synspunkter på saken. Fokusgruppeintervjuet kan fort bringe frem spontane eller emosjonelle synspunkter.

I et av intervjuene var det for eksempel en informant som avbrøt en annen kollega, snakket høyt med stemmen, virket veldig uenig i hva som hadde blitt sagt og sa: *Påvirker det den uformelle samtalen innad hos oss?* (Sitat 278:19). Når det er emner som er tabubelagte eller følsomme kan gruppesamspillet gjøre det lettere å uttrykke temaer som ellers er vanskelige å si noe om (Kvale og Brinkmann 2009:162). Jeg ønsket å skape en åpenhet og fortalte innledningsvis i intervjuet hva jeg tenkte om temaet. Jeg fortalte at vi ikke skulle komme frem til en konklusjon, men at jeg ønsket å høre historier og ulike synspunkter på spørsmålene som jeg stilte. Det var viktig at det

ikke skulle fremkomme at det var noen sannheter, (se utvidende forklaring i punktene 2.2 om sosialkonstruksjonismen og 3.1 om ontologi og epistemologi). Forklaringene fra informantene skulle gi mulighet for mangfold i svarene, hvor ulike perspektiver, ideer, tanker, hypoteser kunne komme frem. På denne måten kunne jeg se på hvilke ord og diskurser som ble brukt for å legitimere den uformelle samtalen. Informantene i intervjuene var fra 35 år til 60 år. Det var både kvinner og menn. De snakket ofte i munnen på hverandre. De var både enige og uenige om ulike temaer som dukket opp. Jeg har hørt på lydbåndene fra intervjuene mange ganger og de legger ofte trykk på ord som de spesielt vil ha frem. Et eksempel er: *I utgangspunktet så skal man ikke snakke så MYE om klienten som vi ikke har sagt til dem fra før* (Sitat 21:3).

Jeg hadde en intervjuguide (Se vedlegg 4) hvor jeg hadde spørsmål som kunne diskuteres. utfordringer ved et fokusgruppeintervju er at forskeren kan bli for dominerende, og at det dermed ikke kommer frem mange ulike synspunkter i intervjuet. Underveis i intervjuene opplevde jeg at spørsmålene jeg stilte kunne oppleves som negative, selv om jeg ønsket å stille åpne spørsmål. Hvis moderatoren ikke legger til rette for en tillitsfull atmosfære i rommet kan det føre til at informantene går i forsvar. Det kan føre til at informantene ikke ønsker å dele sine synspunkter og problemstillingen blir kanskje ikke besvart. Andre dilemmaer som kan oppstå er: informanter som ikke tør å dele sine tanker, følsomme, tabubelagte temaer fordi de er redde for konsekvenser at informantene mener forskjellig fra sine kolleger. I intervjuene opplevde jeg flere ganger lang stillhet da jeg stilte ulike spørsmål. En av grunnene til stillheten kan jo være at informantene var redde for å gi svar, med fare for at svaret som ble gitt ikke var riktig nok eller at svaret var tabubelagt. Et siste dilemma er at moderatoren kan miste kontroll over intervjuforløpet (Brinkmann og Kvale 2009). Jeg opplevde ikke at jeg mistet kontroll, men jeg kom i dilemmaer hvor jeg skulle ønske fokusgruppeintervjuet kunne diskutert mer rundt enkelte spørsmål, men jeg måtte gå videre på grunn av tiden som var satt for intervjuet.

3.6 Deltagende observasjon

Ifølge Katrine Fangen (2010) er det ingen fasit på hva en deltagende observasjon er, men hun mener at deltagende observasjon er komplekst og veksler mellom å være med mennesker og å delta i deres sammenhenger. Deltagende observasjon blir oftest brukt til å studere folks daglige aktiviteter. Fokuset skal være på de som observeres, hvem som er med, hva det blir snakket om, og uten at det nødvendigvis stilles noen spørsmål. Et annet overordnet formål er å beskrive hva

mennesker sier og gjør uten at det er konstruert fra forskerens side (Fangen 2010). Målet med den deltagende observasjonen var å legge merke til når informantene snakket om klienter når klienten ikke var tilstede. Jeg hadde fokus på hvordan familieterapeutene snakket frem de ulike diskursene på arbeidsplassen. Hvilke selvfølgeligheter anvender familieterapeutene og hvilke meningssammenhenger blir konstruert på arbeidsplassen? Hvilke diskurser snakkes frem, eller snakkes det vekk fra? Blir noen av diskursene sensurert? Hvilke språkhandlinger blir brukt?

Da jeg kom til arbeidsplassen hvor jeg skulle være med på deltagende observasjon ble jeg introdusert for de ansatte på arbeidsplassen. Jeg fulgte flere familieterapeuter en hel dag. Fra klokken 08.30 til 15.00. I de uformelle samtale fikk jeg observere familieterapeuter som gjentatte ganger hadde uformelle samtaler seg imellom. De hadde samtaler inne på kontorene til hverandre, på pauserommet, på vei til butikken eller i gangene. Jeg hadde fokus på hvilke ord de brukte om klientene sine. Jeg hadde med en loggbok hvor jeg noterte underveis og etter at observasjonen var over. Som nevnt i punkt 3.5 benyttet jeg meg også av fokusgruppeintervju. Det er vanlig å kombinere intervju og deltagende observasjon. På denne måten kan det som jeg har sett bli vurdert opp imot det som ble sagt i intervjuene (Fangen 2010).

3.7 Transkribering

Dagen etter hvert intervju startet jeg med transkriberingen. Det var ønskelig at intervjuene skulle være friskt i minne, slik at jeg lett kunne skille personer og stemmer fra hverandre når jeg transkriberte. Jeg lagde en oversikt over de ulike familieterapeutene jeg intervjuet. Forsker skulle ha forkortelsen F i transkriberingen. Den neste som snakket fikk navnet IN:1. Informant nummer en, og så videre. For hvert punktum i transkripsjonen var det omtrent et sekund pause. Var det to punktum etter hverandre var det to sekunder med pause. Jeg ville transkribere alt selv for å komme nærmest mulig materialet. Det var for meg en ny øvelse å transkribere, samt at jeg ble bedre kjent med teksten.

3.8 Diskursanalyse som metode

I denne delen av oppgaven vil jeg introdusere diskursanalysen. Deretter vil jeg gjøre rede for sentrale begreper for diskursanalysen. Ifølge Jørgensen og Phillips (1999) er det ingen fasit på hva en diskursanalyse skal inneholde. Det er derimot verdsatt å kombinere ulike

diskursanalytiske perspektiver og andre elementer for å få en bredere forståelse. Målet med diskursanalysen er å undersøke hvordan mennesker strategisk bruker eksisterende diskurser for fremstille seg selv og omverden i relasjon med hverandre (Jørgensen og Phillips 1999:16).

Diskursanalysen ble introdusert av Foucault og senere utviklet av andre språkforskere. I diskursanalysen blir det sett på hvordan sannheter skapes i diskurser som er hverken sann eller usann. Analysemetoden retter lys på hvordan språket brukes til å skape, opprettholde, ødelegge ulike sosiale bånd opp i mot den postmoderne oppfatningen av at den menneskelige verden er sosialt og språklig konstruert (Brinkmann og Kvale 2009:167 og 232).

I diskursanalysen har jeg fokus på hvordan kunnskap og sannhet skapes, som hverken er sann eller usann gjennom diskurser. I tillegg har jeg sett på hvordan makten påvirker. Jeg benytter den Foucauldianske diskursanalysen med utgangspunkt i Foucaults teorier om diskurs og hvordan finne diskursene. I tillegg har jeg med elementer fra boken til Brinkmann og Kvale om diskursanalyse og boken til Jørgensen og Phillips om diskursanalyse. I diskursanalysen blir samtaler nyansert og plukket fra hverandre, for å studere hvordan mennesker skaper forståelse av sin virkelighet gjennom måten de ordlegger seg på. Analysen legger vekt på hvilke oppfatninger som kommer frem ut i fra hvilken kontekst personene deltar i. Diskurser kommer frem ved at oppfatninger av verden blir fortalt innenfor den konteksten personen deltar i (Thagaard 2013). I diskursanalysen oppfordrer Jørgensen og Philips (1999) til å lete etter hvordan personer fremhever seg selv og omverden på i allerede eksisterende diskurser i møte med andre. Ved å bruke forskjellige perspektiver og elementer kan jeg tilegne meg kunnskap om materiale. I tillegg kan jeg se på hvordan ulike diskurser påvirker hvordan familieterapeuter legitimerer å snakke om klienter i de uformelle samtalene.

3.9 Sentrale begreper i diskursanalysen

De følgende begrepene ser jeg på som relevante for denne diskursanalysen:

Diskursbegrepet ble beskrevet under kapittel 2.5 og er derfor ikke forklart eller utdypet her.

Dekonstruksjon: Dette begrepet handler om hvordan historier og forklaringer er oppbygd eller konstruert. Ved å se på konstruksjonen kan man se etter flere historier og forklaringer (Jensen

2009:61). Da jeg tok fatt i historiene som ble fortalt i transkriberingen, kunne jeg se etter diskurser og ulike ord som familieterapeutene benyttet seg av for legitimering av den uformelle samtalen.

Diskontinuitetsprinsipp: Ifølge Foucault må man ikke forestille seg at det som blir sagt ikke er sagt eller tenkt tidligere om det som skjer i den sosiale verdenen. Menneskenes ord fletter seg sammen med all dens former og all dens begivenheter. Diskurser må behandles som diskontinuerlige praksiser som ofte krysser hverandre. Dette betyr at noen ganger berører diskursene hverandre, mens like ofte overser eller utelukker de hverandre (Foucault 1999:29). Jeg brukte dette prinsippet i diskursanalysen til å stille spørsmål til meg selv om hvordan informantene legitimerte sine forklaringer. På denne måten kunne jeg se etter forskjeller, likheter og hvordan informantene snakket frem ulike diskurser.

Diskursorden: Begrepet beskriver et sosialt rom hvor forskjellige diskurser kjemper en sosial kamp om hvilken diskurs som skal være rådene. Diskursorden er navnet hvor det kan oppstå diskursiv konflikt (Jørgen og Phillips 1999:69).

Hegemoni og nodalpunkt: Hegemoni ligner på begrepet diskurs, fordi begge ordene viser til en fastlåsing av elementer i det sosiale rom. Det er konkurrerende elementer som gir motstand og som utfordrer de dominerende betydningene. Hegemonien er derfor aldri stabil, men varierende (Jørgensen og Phillips 1999:88). Hegemoni er også en bestemt oppfattelse av verden, hvor alternative virkeligoppfattelser undertrykkes (Jørgensen og Phillips 1999:48). *Nodalpunkt* er et tegn eller et sentralt ord i en diskurs som andre tegn ordner seg rundt (ibid:37). Nodalpunkter er viktige ord eller knutepunkter som ikke er like omfattende som diskursene. I analysen har jeg for eksempel begrepene debrifing og lojalitet som viktige ord eller temaer. Disse nodalpunktene tilhører ventileringsdiskursen i min analyse.

3.10 Hvordan fant jeg diskursene?

Jeg tok utgangspunkt i Foucauldinske analysen som blir presentert i boken: *Introducing qualitative research in psychology* av Carla Willig (2013). Analysen retter seg etter fem ulike steg:

1. *Diskursive konstruksjoner*

Analysearbeidet startet med å se etter hvordan familieterapeutene konstruerte klientene sine når de snakket om klientene i de uformelle samtalene. Ord som ble benyttet og konstruert om klientene var jeg opptatt av å finne. Jeg lette etter utsagn som beskrev subjektene indirekte og direkte. Eksempelvis: Utsagn som: *Dette burde jeg ikke si, men...* I transkriberingen lette jeg etter passive verb og så hvordan verbene beskrev klientene.

2. *Diskursene*

Jeg gikk gjennom transkriberingen og skrev små sammendrag og noterte ned temaer for de ulike utsagnene som jeg mente hadde noe å gjøre med min problemstilling. Jeg brukte ulike farger til å skille mellom ulike temaer. På denne måten satt jeg igjen med noen overordnede og underordnede diskurser.

3. *Kontekst*

I denne delen av analysen skulle jeg se etter handlinger ut i fra de ulike diskursive kontekstene. Fra transkripsjon og observasjon, hva er det med konteksten som gjør at jeg mener familieterapeutene handler ut i fra en diskurs? Jeg så etter tolkninger av hvordan familieterapeuter fant forbindelser mellom ulike språkhandlinger gjennom de ulike kontekstene som familieterapeutene gav uttrykk for i de respektive fokusgruppeintervjuene og gjennom observasjon.

4. *Subjektposisjon*

På dette punktet lette jeg hvordan diskursene påvirket subjektposisjoner og objekter (Willig 2013). Jeg så etter hvordan familieterapeutene tok forskjellige posisjoner ut ifra de ulike diskursene som ble snakket frem. Jeg hadde fokus på subjektposisjon, både når jeg intervjuet og når jeg transkriberte. Jeg så etter hvordan subjektposisjonene forandret seg i forhold til de temaer/objekter som jeg fant.

5. *Praksis*

Forholdet mellom diskurs og praksis skulle undersøkes. Jeg undersøkte hvilken sammenheng det var mellom subjektets diskurser og praksis? Hva ble sagt og hvordan ble det sagt? Hva var det som åpnet eller lukket for valg av språk og handling? Jeg så etter hvordan familieterapeutene beskrev de ulike klientene ved bruk av ord. Det ble viktig å finne diskurser som de ble preget av,

og hva diskursen gjorde med konstruksjonen av klientene i de uformelle samtalene (Willig 2013:131-132).

6. Subjektivitet

I det siste punktet ble forholdet mellom diskurs og subjektivitet analysert. De ulike diskursene gav ulike måter å se verden på og ulike måter å være i verden. Hvilke konsekvenser fikk den valgte diskursen? Jeg fant ulike diskurser som ble sagt fra de ulike familieterapeutene. Jeg tolket de ulike subjektene, fant ulike diskurser og så etter hvordan ord ble brukt for å beskrive klienten innenfor den enkelte diskurs (ibid:133).

3.11 Kritisk blikk på valgt metode

Diskursanalytikerens oppgave er å skille mellom egne diskurser og diskursene som informantene har. Forskeren skal ikke stille spørsmål om hva folk egentlig mener eller finne ut av hvordan virkeligheten egentlig er. Utgangspunktet for diskursanalysen er at man aldri kan finne ut av virkeligheten utenom diskursene. Det er derfor diskursene i seg selv er utgangspunktet for analyse (Jørgensen og Phillips 1999:31). Ifølge Thagaard bør man stille spørsmålstegn om intervjupersonene svarer på forskerens spørsmål ut i fra diskursene som informantene oppfatter forskeren er preget av (Ibid 2013:126).

Kognitivistiske kritikere mener at forskningen ikke baserer seg på tilfeldige stikkprøver og kvantitativ data-analyse (Potter gjengitt etter Jørgensen og Phillips 1999:133). De mener at i metoden er det rom for alle mulige subjektive fortolkninger hvor det ikke er noen kriterier for å sortere de gyldige opp imot de ugyldige resultatene. Det har blitt kritisert at diskursanalysen ikke implementerer tilstrekkelige erfaringer, følelser, kroppen, materialitet eller folks handlinger (Jørgensen og Phillips 1999:161 og 163).

Ideologien i diskursanalyse er et annet moment som er blitt kritisert. Det blir vist til at maktrelasjonene i et samfunn er preget av et hegemonisk språk, som systematisk forandrer forståelsen til menneskene i denne verden. Målet er å undergrave maktposisjonen, ved å vise hvordan virkeligheten bak ideologien virkelig er. Det er for eksempel kanskje en idé om at kjønnene er likestilte etter flere år med kjønnskamp. I samfunnsanalyse kan man se at menn fortsatt tjener mer enn kvinner og at kvinnene fortsatt bruker mere tid på hjemmets oppgaver enn

menn. Det er altså en uoverensstemmelse mellom hvordan ting faktisk er og menneskenes oppfattelse. Denne formen for uoverensstemmelse rettes det kritikk mot (Jørgensen og Phillips 1999:166).

3.12 Ethiske refleksjoner

Gjennom hele prosessen skal forskeren jobbe ut ifra en grunnleggende respekt for menneskeverdet. Forskeren skal respektere deltagerens integritet, frihet og medbestemmelse (Thagaard 2013:30). Ifølge Dalland (2007) skal ikke forskningens mål om å se etter ny kunnskap og innsikt skje på bekostning av menneskenes integritet eller velferd (ibid:235).

Forskningsprosjektet ble meldt til Personvernombudet for forskning (NSD) og godkjent før jeg startet arbeidet med informantene (vedlegg 3). Før jeg startet med intervjuene sendte jeg et informasjonsbrev og et samtykkeerklæringsskjema. Informantene skrev under på samtykkeerklæringsskjemaet om hvordan jeg skulle ivareta blant annet deres anonymitet eller konfidensialitet i denne masteroppgaven. Det ble informert om at deltagelsen var frivillig og på et fritt og selvstendig grunnlag.

Det har i hele forskningsperioden vært viktig at ingen av informantene skal kunne identifiseres, det fortalte jeg også innledningsvis i intervjuene. Informasjonen fra informanter som har med taushetsplikten å gjøre er ikke blitt brukt på noen som helst måte i min besvarelse. Mer utdypende informasjon om taushetsplikten blir beskrevet under punkt 4.1.2. senere i besvarelsen. Ifølge Dalland (2007) bør man ha et ideal om at informantene skal kunne kjenne seg igjen om det som blir skrevet og reflektert om informantene (Ibid 2007:251). Det kan hende at informantene som leser denne oppgaven eksempelvis ikke tolker diskursene på samme måte som meg. Det er viktig å få frem at de enkelte sitatene i analysen er tatt ut ifra en sammenheng som jeg mener belyser den enkelte diskurs. Det betyr at informantene har hatt flere ytringer og at sitatene i seg selv ikke utgjør en helhet. Sitatene i masteroppgaven må ses i sammenheng med temaene, diskursene og i de ulike kontekstene. Det er stor sannsynlighet for at informantene kjenner seg igjen. Det kan oppleves sårende at det man har sagt, finsiktes, ransakes og kategoriseres hvor diskurser blir satt opp i mot hverandre og diskutert på en kritisk måte (Widerberg 2001:154)

3.13 *Reliabilitet og validitet*

Reliabilitet betyr pålitelighet, og handler om at undersøkelser må utføres riktig, og at eventuelle feilmarginer må oppgis (Dalland:2007:50). Ifølge Brinkmann og Kvale (2009) handler reliabilitet om hvorvidt et resultat kan reproduseres av andre forskere på et annet tidspunkt ved bruk av samme metode (ibid:250). Informantene i studien kom fra ulike faglige kontekster: Barnevern, psykiatri, familiebehandling, skole og barnehage. Jeg har vært bevisst med å skille informasjon jeg har fått fra informantene. Det er skilt mellom informasjon jeg har fått fra informanter og egne tolkninger av denne informasjonen. Valg av informanter var bevisst, hvor kravet var at dem jeg intervjuet skulle være familierapeuter.

Fra et sosialkonstruksjonsistisk perspektiv hvor vi utvikler vår forståelse i samhandling med andre, vet jeg ikke om en annen forsker ville ha kommet frem til de samme resultatene. To forskere som transkriberer kan for eksempel sette komma på ulike plasser og betydningen for setningen blir forskjellig (Brinkmann og Kvale 2009). Selv om det ikke er gitt at de samme svarene ville ha kommet med samme metode har jeg tilstrebet at informantene skal kunne besvare problemstillingen min og at fagbakgrunnen til informantene skulle være relevant. I tillegg kontaktet jeg NSD som nevnt tidligere under punkt 3.12 for godkjenning av tema og problemstilling før jeg startet med forskningsprosjektet.

Validitet betyr relevans og gyldighet (Dalland 2007:50), og handler om hvordan gyldighet og tolkninger kommer frem i undersøkelsen som er blitt utført (Thagaard 2013:194). Hva som er valid kunnskap innebærer det filosofiske spørsmålet *Hva er sannhet?* Ut ifra et postmodernistisk perspektiv blir sannhet konstruert gjennom dialog eller ut i fra subjektet selv. Fra et sosialkonstruksjonsistisk perspektiv legger man vekt på forskningsmiljøets diskurser (Brinkmann og Kvale 2009:252). Det har vært viktig i oppgaven at det er sammenheng mellom empiri, tolkning av empirien og hvordan egne refleksjoner skaper ny mening. I tillegg har det vært viktig at oppgaven gir faglig bidrag til familierapifeltet. Ifølge Jørgensen og Phillips er det viktig at det er sammenheng og fruktbarhet i en diskursanalyse for å kunne vurdere gyldigheten (ibid:133). Kritikken blir rettet mot at kvalitativ forskning er mindre stringent og dermed mindre gyldig (ibid).

4 Analysen

I det følgende kapittel vil jeg presentere og drøfte datamateriale. De diskursene jeg løfter frem er ikke «sannheter», men tolkninger fra datamaterialet. I analysen har jeg med flere tekstutdrag fra transkripsjonene, dette for å vise hvordan informantene beskriver ulike forståelser av sin virkelighet gjennom måter de bruker språket sitt. Jeg drøfter diskurser og ser på hvordan subjektene posisjonerer seg i forhold til ulike temaer fra studien. Analysen baserer seg i hovedsak på diskursteori og elementer fra Foucauldiansk diskursanalyse. I tillegg er det teori, egne tolkninger og drøftinger som er relevant for problemstillingen. Når jeg skriver om prosjektdeltagerne bruker jeg *informant*, *familieterapeut* og personlig pronomen 3.person.

Jeg vil igjen minne om min problemstilling før jeg starter med presentasjonen av analysen:

Hvilke konsekvenser kan familieterapeutenes uformelle samtale få for klientene?

Målet med analysen er å vise, reflektere og drøfte hvordan familieterapeutenes diskurser kan få konsekvenser for klientene i de uformelle samtalene. Analysen tar for seg noen overordnede diskurser og underdiskurser. Nedenfor er de tre diskursene jeg har som hovedoverskrifter i analysen.

1. Familieterapeutens *yrkesmoral* og *konsekvenser* for klienten.
2. Familieterapeutens *bruk av beslutningsmyndighet* og *konsekvenser* for klienten.
3. Familieterapeutens behov for *ventilering* og *konsekvenser* for klienten.

Diskursene om yrkesmoral og beslutningsmyndighet er overordnede diskurser og ventileringdiskursen er en kontekstuell underdiskurs. Det var de diskursene som kom best frem i datamaterialet og som belyser problemstillingen på en god og analytisk måte. Andre underdiskurser i analysen blir presentert og forklart analytisk i avsnittene nedenfor.

4.1 *Familieterapeutenes yrkesmoral og konsekvenser for klienten*

I sitatet nedenfor blir det beskrevet hvordan informanten snakker frem en beskrivelse av yrkesmoralen på sin arbeidsplass.

Jeg opplever at vi har en enhetlig kultur. Det er ikke to parallelle løp. [...] Vi har en formell skriftlig journal og egne kladdeark. Det kan man jo ta på et muntlig nivå. Men, jeg opplever ikke at våre spriker. Når jeg skal snakke ut i fra meg selv, så opplever jeg ikke at det spriker. Fortellinger som kan deles med klienten da, sånn er det for meg. [...] Jeg hadde ikke kunne gjort det i et miljø som sprang av gårde med meg i de negative fortolkningene [...] Det forutsetter at de andre returnerer meg i rett retning. Det opplever jeg at vi klarer. Det er høy faglighet på våre uformelle samtaler. (Sitat 37:4).

Informanten forteller at de har en *enhetlig kultur* på deres arbeidsplass. *Det er ikke to parallelle løp for å si det sånn [...]* (Sitat 37:4). Hvis vi stopper opp ved begrepet *enhetlig kultur*. Enhetlig uttrykker en enighet og kultur i denne konteksten som kan beskrive miljøet på arbeidsplassen. Det kan synes at informanten er opptatt av å snakke frem en yrkesetikk over hvordan hun opplever yrkesmoralen på sin arbeidsplass bør være. Ifølge Ekman (2004) blir de uformelle samtaler styrt av hva som virker kollektivt viktig. I tekstutdraget viser informanten at de *skriftlige journalene* og det som blir skrevet på *kladdeark* stemmer overens med hverandre. Det kan virke som om informanten forsvarer det skriftlige arbeidet som blir gjort på arbeidsplassen, for å legitimere sin forståelse av hva som er de gjeldene yrkesmoraliske retningslinjer på sin jobb.

Et annet interessant perspektiv er det informanten beskriver i siste setning: *Det er høy faglighet på våre uformelle samtaler*. Informanten legitimerer de uformelle samtaler med at det er høy faglighet på samtaler. Det kan forstås som om informanten søker etter å finne gjeldene yrkesmoraliske svar for sin arbeidsplass. Det er et paradoks at informanten må informere om høy faglighet for å legitimere de uformelle samtaler som foregår ved arbeidsplassen. Det kan vitne om en uklarhet om hvilken yrkesmoral det skal være på arbeidsplassen. Kan man ha uformelle samtaler så lenge det er høy faglighet på de uformelle samtaler? Om man kan ha uformelle samtaler, hva innebærer det at det er høy faglighet på de uformelle samtaler? Kanskje den yrkesmoraliske diskursen må diskuteres på arbeidsplassen for å finne ut av hva kolleger mener om den enhetlige kulturen som er på arbeidsplassen. Et annet interessant spørsmål er hvilke konsekvenser de høyt faglige uformelle samtaler kan få for klientene? I sitatene 37:2 ovenfor kan det være flere *konsekvenser* for klienten: Det er viktig at det som blir sagt til klienten og det som blir skrevet i journaler stemmer overens. Det betyr at det ikke skal bli sagt en ting til

klienten, noe annet i journalen og en tredje historie i de uformelle samtaler. Det blir beskrevet om fortellinger *som kan deles med klienten*. Interessant her er det at familieterapeuten ikke kan fortelle tilbake til klienten. Hva er det som blir holdt tilbake for klienten? I sitatet ovenfor: *Jeg hadde ikke kunne gjort det i et miljø som sprang av gårde med meg i de negative fortolkningene* (Sitat 37:4), blir det i slutten av setningen beskrevet negative fortolkninger som informanten ikke ønsker skal bli sagt tilbake til klienten. Informanten beskriver at de andre kollegaene må returnere informanten i riktig retning og ikke fokusere på de negative fortolkningene om klienten. Hva om kollegaene ikke returnerer de negative fortolkningene i riktig retning? Det kan føre til at familieterapeuten bærer med seg de negative fortolkningene i samtale med klienten.

Subjektposisjonen som familieterapeutene er en del av, kan handle om hvilke vurderinger som tas når det gjelder yrkesmorske spørsmål og etiske dilemmaer. Et annet eksempel på legitimering av den moralske diskursen var da en av informantene fortalte om en av de andre informantene under fokusgruppeintervjuet. Han hadde hørt at noen av informantene hadde snakket om andre klienter: *Han er håpløs [...] Det må være lov å si. Eller han er klin gæren [...] I miljøet så blir det sagt* (Sitat 223:17). Ordene *håpløs* og *klin gæren* vitner om en frustrasjon over arbeidet med klienten. Uttrykket: *Det må være lov å si* kan vise til et ønske om at uttrykk som innebærer å snakke om frustrasjon over klienten må være lov. Konsekvensene for klientene kan være at den yrkesetiske moralen gjør at de negative frustrasjonene overfor dem blir sanne og utvekslet mellom kolleger. Fra et systemisk perspektiv blir det vanskelig for en familieterapeut som ikke kjenner kollegaen seg å posisjonere seg i en ikke-vitende posisjon. Ifølge diskurspsykologien skaper diskursene en verden som oppfattes virkelig, eller ekte ut ifra mennesket som opplever det som sant (Jørgensen og Phillips 1999:113).

Videre i intervjuet spurte jeg om; Hvilke nyttige virkninger kan det ha for klienten at familieterapeutene har uformelle samtaler?

Det vil være at jeg får lov til å si at han er klin gæren på en måte. Stole på at jeg kan si det og at jeg kan gå tilbake til samme person og forholde meg til den personens utfordringer på en respektfull og verdig måte. (Sitat 227:18).

I avsnittet blir det beskrevet et ønske om at man kan si at klienten er *klin gæren*. Det kan virke som at det skal være en åpning for å si hva man tenker om klienten. Videre ønsker informanten at det skal være mulig å uttrykke beskrivelser av klientene og samtidig jobbe med klienten på en

respektfull og verdig måte. Dette åpner opp for en underdiskurs av å snakke om klienten i en uformell samtale. Ved å legitimere for fri ytring blant kolleger skal familieterapeuten komme tilbake til klienten på en *respektfull* og *verdig måte*. Informanten mener å snakke med en kollega om at klienten eksempelvis er *klin gæren* er til nytte for klienten, fordi frustrasjonen over klienten går utover en kollega og ikke utover klienten. I en slik legitimeringsdiskurs om ytring om klienten skal det være rom for å komme med frustrasjoner om klienten.

Psykiater og professor i sosialpsykiatri Tom Andersen snakker om *det lukkede rommet* (Anderson og Jensen 2008:194 og 195). I en pause, hvor klientene ikke var tilstede, oppsto det uformelle samtaler mellom terapeutene. Deretter snakket terapeutene om klientene og omtalen av dem var ikke alltid hyggelig. Andersen forteller at tanken om å snakke om klientene i uformelle samtaler var en trygg måte å gjøre det på. Aina Skorpen utfordret Andersen og hans kollegaer til å invitere klientene til samtalen som de kalte *det lukkede rommet* (Anderson og Jensen 2008:194). Andersen og kollegene turte ikke å gjøre dette i frykt for at klientene skulle føle seg såret og krenket mens de lyttet til samtalen (ibid).

En annen informant forteller: [...] *noe av det bringer vi jo tilbake, men ikke alt. For noe av det er vårt* (Sitat 43:4). Ordet *det* kan handle om hvordan dialogen og informasjonen er blitt utvekslet analogt og digitalt mellom familieterapeuten og informanten. Familieterapeuten legger i samtalen trykk på: *For noe av det er vårt*. Jeg oppfattet av tonefallet til informanten at setningen som ble sagt var selvsagt. Informanten mente at noe av det som ble sagt var *vårt* og dermed eiet av informanten og trengte derfor ikke å bli bragt tilbake til klienten. Det kan være at informanten mener at adjektiver eller språk som ikke er godt nok gjennomtenkt, ikke burde komme tilbake til klienten. Det kan også være at informanten kjente på gjenklang hos seg selv som klienten ikke har noe med å høre. Ut fra gjenklang kan det dukke opp personlige erfaringer eller historier fra eget liv som ikke familieterapeuten ønsker å dele med klienten.

Før helgen nå så traff jeg en jeg jobber sammen med. Og så er det noen pasienter som er kommet som ikke jeg har møtt ennå. Men som de hadde møtt. Det var i en butikk. Det tenker jeg er veldig uformelt (latter). Men samtidig så var det en egentlig et veldig formelt spørsmål. En setning som: Var det ok med de nye? Hvor svaret bare er ja (positivt ladet). Og det var det. Det tenker jeg var en uformell setting, men i hodet mitt var jeg på jobb. Jeg vil veldig gjerne vite, fordi jeg er så opptatt av hvordan de har det. (Sitat 64:6).

I avsnittet ovenfor forteller informanten om en hendelse hvor han traff en kollega og spurte om de nye klientene mens de var på butikken. Informanten mener at det var en *uformell setting*, men at spørsmålet var formelt. På den ene siden sier informanten at det er legitimt å snakke om klienter på butikken fordi det var et formelt spørsmål, men at konteksten for spørsmålet var uformelt. Informanten mener at han kan stille et slikt formelt spørsmål fordi han tar med seg sitt mandat uavhengig av kontekst og hvor han befinner seg. Jeg oppfatter at informanten trekker på en diskurs hvor mandatet følger informanten uavhengig av kontekst. Ifølge Ekman blir man styrt og ledet i uformelle samtaler (Ekman 2004:13).

Hvilke *konsekvenser* kan det få for klientene når en familieterapeut stiller et slikt spørsmål som nevnt i transkriberingsutdraget ovenfor? Et svar *ja* eller et svar *nei* kan ha forskjellige konsekvenser. I denne situasjonen får informanten vite med et *ja* at det var ok med de nye. Informanten kan dermed gå inn i samtale med *de nye* klientene med et positivt og optimistisk syn. På den ene siden får informanten få svaret *ja*, på at det er ok med de nye. Men hva betyr *ja* for informanten? *Ja* kan bety at de nye klientene kan være positive til hjelp eller at de nye er hyggelige. Holdningen til familieterapeuten kan være ekstra positiv og kanskje også mer engasjerende overfor den nye familien, eller de nye klientene fordi familieterapeuten har blitt påvirket av den uformelle samtalen. Hvis man drar på ordet *ja* kan lyden i ordet *ja* bety at man er usikker på de nye. Hva om kollegaen svarte *nei, de nye er klin gale*. Eller: *Jeg vet ikke hvor jeg skal starte arbeidet en gang?* Hvilke konsekvenser kunne det ha fått for klientene? Tolkningene og konstruksjonene kan være mange. *Nei, de nye er klin gale* ville kanskje gjort at informanten tenker at klientene er ekstra krevende og utfordrende og dermed møtt dem med en negativ holdning.

I avsnittet nedenfor blir det derimot snakket frem viktigheten av ikke å slarve og hva som er den ytterste konsekvens av ikke å forholde seg til forvaltningsloven og taushetsplikten.

Dette med forvaltningslov. Jeg tror jeg er så godt oppdratt, skjønner du. I forhold til denne taushetsplikten. Det er et eller annet som er ibodd. I alle settinger vi er i, så setter vi oss ned og så blir det i det rommet her. Det har jeg klart å leve godt med. Det tror jeg bare henger der på en måte over meg. Nesten i alle settinger som vi er i. Det tror jeg rett og slett. Det er noe straffbart ved å slarve. Det er jo rett og slett det. Hvis vi skal ta det i ytterste konsekvens. (Sitat:119:10).

Informanten forteller at informasjonen om de ulike klientene blir værende i det rommet han har snakket med dem. Det blir beskrevet at informanten har en god *oppdragelse* når det gjelder hvilke lover og regler som skal følges når man snakker om klienter. Forvaltningsloven er noe som behandlere må forholde seg til. Informanten beskriver at forvaltningsloven er noe som er *ibodd* ham. Ved at informanten spesifiserer dette kan det virke som at han forsvarer sitt syn på at det ikke skal slarves. Han henviser til *loven* og at det er noe straffbart ved å slarve. I en slik juridisk diskurs er det viktig for informanten å forholde seg til norsk lov, og ikke å snakke om klienten. I fagutviklingsprosjektet: *Relasjon og ansvar – en ansvarlig relasjon* har Petter Næsje og Per Erik Ristvedt (2000) satt fokus på det opplevde ubehaget hos dem som terapeuter over å snakke om terapeuter som ikke var tilstede. Ubegrepet var knyttet til de sammenhenger hvor de profesjonelle omtalte og diskuterte familiene uten at klientene var tilstede i rommet. I en prosjektperiode fra høsten 1999 til høsten 2000 bestemte Næsje og Ristvedt seg for at de ikke skulle snakke om klienter så lenge ikke klientene selv var tilstede. De fant ut at når klientene ble invitert inn til felles samtale brukte de språket med en annen respekt og verdighet. Prosjektet var blant annet basert på det grunnsyn at hvordan det å snakke om noen kan være med på å skape dem. Det var en prosess hvor det ble utviklet nye måter å forholde seg til familiene.

Videre i intervjuguiden lurte jeg på hvorfor informantene har uformelle samtaler. I materialet blir det gjentatte ganger nevnt at jobben er tøff og at den uformelle samtalen er en måte å overleve på og bli værende på arbeidsplassen. Hva fører legitimering av å snakke om klienter i uformelle samtaler med seg?

[...] Jeg selv slarver lite for å si det sann om klientene mine. Når jeg slarver så er det i den hensikt at nå trenger jeg å slarve for å komme forbi. Å forstå hvorfor det tar meg så følelsesmessig (Sitat:87:8).

Informanten forteller at det han kaller for slarv gjør han lite, men de gangene han gjør det handler det om å undre seg over hva klienten gjør med ham følelsesmessig. Subjektposisjonen kan synes å handle om personlige behov for egen forståelse av kroppslige og kognitive følelser. Avsnittet trekker på en underdiskurs om å forstå seg selv. I en slik diskurs har familierapeuten behov for å skjønne hva som skjer med følelsene som er i kroppen, for å kunne komme videre i arbeidet med klientene. Jeg lurer på hvilke konsekvenser det får for klienten at informanten

legitimerer slarvingen og hva informasjonen fra slarvingen skal brukes til? Informanten ønsker å bli klar over hva han blir preget av i samtale med klienter og forklarer at han ønsker å forstå hva som tar han så *følelsesmessig*. I en uformell samtale kan han kanskje gjøre seg bevisst sine følelser og tanker til senere samspill med klienter hvor de samme følelsene kan dukke opp. Ekman (2004) beskriver et ønske om å forstå den tause kunnskapen om seg selv. Som familieterapeut kan man over tid opparbeide seg erfaring og kjenne igjen følelser som kan oppstå i situasjoner, hvor noen samtaler opptar en mere følelsesmessig enn andre klienter. Man kan over tid bli kjent med sin tause kunnskap om seg selv (ibid).

På den andre siden, kan man anta at familieterapeuten velger å ha uformelle samtaler for å *komme forbi* og jobbe med egne følelser, for å reflektere over seg selv. De personlige ønskene om å forstå seg selv er av og til sterkere og derfor velger man å slarve om klienten.

I sitatet nedenfor kommer en av informantene med en oppsummering om en tøff hverdag med mange vanskelige og utfordrende saker. For at de som har en slik jobb skal bli værende, trenger familieterapeutene humor, og noen ganger slippe å være helt politisk korrekt:

Ofte tenker jeg at det er de profesjonelles behov for ikke å være profesjonell og klare å stå i en så tøff jobb som vi har her innimellom. Med veldig tunge saker og tunge familier. For at du skal holde ut må du på en måte noen ganger snakke litt rett frem og med humor. Uten at det blir helt feil da. Hvis du alltid skal være helt korrekt så blir det jo veldig slitsomt. Man sier jo blant kirurger på sykehuset og sånn er det jo masse galgenhumor. Det er en måte å overleve på i en sånn tøff hverdag da. Så er det nettopp det som gjør det litt sånn levelig. (Sitat 292:20).

Informanten legger vekt på at *humor* og *galgenhumor* blir trukket frem som et argument for å klare å være i en så tøff jobb som de har. Informanten forteller også at kirurger på sykehus bruker galgenhumor som et redskap for å overleve. Det er humoren som faktisk gjør det *levelig*, da man også kan få ut frustrasjon. Her legitimerer hun hvorfor det er normativt viktig med galgenhumor. Subjektposisjonen handler om å tillate seg selv å snakke om klienten uten å tenke på konsekvenser for klienten. Hvilke *konsekvenser* får det for klienten at familieterapeutene tillater seg å ha galgenhumor om dem? Det kan være vanskelig å vite hvor grensen går. Med det mener jeg at det er en risiko å bruke galgenhumor. I ytterste konsekvens kan det føre til et endret negativt syn på klienten og behandlingen av klienten. Familieterapeuten kan derimot få økt

tålmodighet med klienten hvis frustrasjonen over klienten ikke er tilstede. På en annen side kan alternativet til ikke å snakke om klienten være at noen vil slutte i jobben og dermed ikke orke å være i en jobb med krevende klienter med sterke historier. Hva er det som lukker for en slik normativ diskurs? I en uformell samtale hvor familieterapeuter snakker sammen og en av familieterapeutene ikke forstår galgenhumoren, men heller tar humoren mere som en ny og videre beskrivelse av klienten, kan tolkningene bli feil og negative for klienten.

Noen av informantene beskriver ulemper ved å snakke om klientene. En informant forteller at man ikke skal snakke *så mye* om klienten som ikke er sagt til klienten fra før. Hun legger vekt på *så mye*. Jeg tolker hennes subjektposisjon som tvetydig. På den ene siden tolker jeg at informanten snakker litt for mye om klienter enn det hun mener hun burde. På den andre siden forteller informanten videre om hvilken opplæring hun fikk fra arbeidsplassen da hun startet å jobbe der. [...] *Vi skulle være åpen og ærlig med klientene våres* (Sitat 15:3). Informanten står i skvis, mellom hennes egne meninger og arbeidsgivers retningslinjer. Informanten mener at hun må kunne si noe om klienten, men at arbeidsplassen mener at klienten ikke skal snakkes om i uformelle samtaler. En *konsekvens* kan være om familieterapeuter har like forståelser av klienter, kan det komme uformelle beslutninger om klienten. Beslutninger om klienter kan bli spredd gjennom småprat fra den ene familieterapeuten til den andre (Ekman 2004).

Når informantene forteller om studenter de har ansvar for, blir dette sagt:

[...] Når jeg har hatt studenter så er jeg mere nøye på hvordan jeg snakker med studenter om familien en jeg gjør med en kollega jeg har jobbet med i flere år. [...] I forhold til nye ansatte så blir man veldig bevisst på å være veldig korrekt (Sitat14:2).

Her benytter informanten seg av en mot-diskurs om betydningen av relasjon. Informanten setter seg i en subjektposisjon der viktigheten av en god relasjon med en kollega er svært viktig for den uformelle samtalen. I andre tilfeller hvor relasjonen til studenter ikke er så sterk, blir det viktigst å lære bort arbeidsplassens normer og regler.

4.1.1 Analog eller digital kommunikasjon påvirker den uformelle samtalen

Avsnittet nedenfor handler om hvordan kollegaer kan møte hverandre gjennom analog og digital kommunikasjon:

Når vi møtes, blikk vi har. Det er klart at det påvirker. Bare litt sånn: Skal du ha han igjen. Stakkars deg som skal ha [...] Vi kan formidle mye nonverbalt. Jeg tror at det kan prege oss eller støtte å stå i det. Ikke gi deg, ikke la deg knekke (Sitat:78:7).

I dette utdraget blir ord og uttrykk som: *blikk*, *stakkars deg* og *nonverbalt* trukket frem for å belyse hvordan kommunikasjon kan påvirke mellom kolleger. Andre setning sier: *Det er klart at det påvirker*. Her prøver informanten å opplyse om at det ikke er noen tvil om at man blir påvirket gjennom direkte ord til kollegaen eller gjennom kroppsspråket som blir vist. Informanten setter seg i en subjektposisjon som åpenlyst mener at man blir påvirket gjennom digital og analog kommunikasjon. Den digitale og den analoge kommunikasjonen utfyller hverandre i kommunikasjonsteorien. Ifølge Jensen og Ulleberg (2011) handler analog kommunikasjon om mange ulike uttrykk, som tonefall, ansiktsuttrykk, kroppsspråk, setningsbygning, trykk, pauser og rytme. Mennesker tolker disse signalene automatisk og intuitivt. Det analoge uttrykket kommuniseres i hovedsak i relasjoner. Digital kommunikasjon er enkeltord, tegn eller symbolske handlinger som må læres og forstås (Jensen og Ulleberg 2011:126 og 128). Jeg tror at mennesker blir påvirket i ulik grad og *konsekvensene* for klientene vil variere fra menneske til menneske. Positive adjektiver brukes for å beskrive en person, mens resten av kroppen viser en negativ utstråling. Det kan være en mimikk som ikke samsvarer med ordene. Det tror jeg kan føre til en usikkerhet om forståelsen av klienten, men på en annen side, kan kanskje den usikkerheten gjøre at du selv som familieterapeut må gjøre deg opp din egen selvstendige mening om klienten. Stemmer derimot ordene og kroppen overens med hverandre, kan ordene bli forsterket gjennom kroppsspråket.

En av informantene forteller hvordan uformelle samtaler vokser fra den opprinnelige historien:

Fra den opprinnelige samtalen til hvordan det vokser hos alle de som har hørt det [...] Og fått sine egne bilder om familien og sin egen norm på hva er normalt og hva er ikke normalt også videre også videre. Det er en vurdering om vi skal snakke om, hvordan skal vi snakke om det? Hva skal vi legge oss på? (Sitat142:12).

I avsnittet ovenfor blir det beskrevet hvordan andre familieterapeuter har sine egne forståelser og vurderinger av de historiene som blir fortalt om klientene. Informanten sier: *Om vi skal snakke om, hvordan vi skal snakke om?* Jeg tror informanten beskriver en bekymring for hvordan de uformelle klienthistoriene kan vokse i de uformelle samtalene. Det kan virke som det er flere etiske hensyn som må passes på dersom det skal snakkes om klienter. Her opplever jeg at informanten beskriver seg inn i en selvkritisk subjektposisjon. Informanten er bekymret for hvilke konsekvenser historier som vokser kan få for forståelsen av klientene og at det er viktig å tenke over hvordan man snakker om dem. På en annen side, hvis klientene blir omtalt med et negativt fortegn tror jeg det kan påvirke hvordan familieterapeutene påvirker hverandre gjennom negativ omtale om klienten.

4.1.2 Hva om klienten var en kjendis?

I de ulike fokusgruppeintervjuene stilte jeg spørsmålet: *Hva om det kom klienter som var kjendiser. Vil det ha noe å si for den uformelle samtalen?* Da jeg nevnte dette spørsmålet i fokusgruppeintervjuene ble det latter og informantene så på hverandre. *Jeg opplevde en spent stemning.* Informantene fortalte:

Jeg tror ikke det er så veldig forskjell. Nei, i hvert fall ikke bevisst. Kanskje ubevisst? Kanskje ubevisst. Ja, ja. At en er mere opptatt av å beskytte dem. Det også kan stemme. Det er folk som trenger hjelp (Sitat 262:19).

I avsnittet blir det beskrevet at ikke kjendisene blir noe annerledes behandlet, men informantene var usikre på svaret. På en annen side svarer de: *At en er mere opptatt av å beskytte dem.* Hva gjør at informanten tydelig uttrykker at en er mere opptatt av å beskytte kjendiser i forhold til mennesker som ikke er kjente? Handler det om at kjente mennesker er interessante for media og mannen i gata og dermed er man mere beskyttende? Hvorfor er det ikke en felles forståelse om hvordan mennesker skal bli behandlet, uavhengig om man er kjendis eller ikke? I en slik kjendisdiskurs er informantene usikre på om de behandler kjente personer annerledes. Informantene sier at de behandler dem kanskje forskjellig *ubevisst, og mere opptatt av å beskytte dem.* Subjektposisjonen om å beskytte eller forsvare seg mot at man som familieterapeut ikke jobber noe spesielt annerledes med kjente personer, opplever jeg at kommer tydelig frem.

Et annet eksempel på temaet om kjendiser er avsnittet nedenfor:

Jeg ville vært mere bevisst å ikke si noe [...] Fordi da er det jo veldig viktig i forhold til taushetsplikten at ikke det kommer ut da. (Sitat 256 og 258:17). Her blir taushetsplikten nevnt som et viktig begrep. Alle informantene jeg intervjuet jobbet under taushetsplikten.

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, en institusjon eller et omsorgssenter for mindreårige etter denne loven, har taushetsplikt etter forvaltningsloven §§13 til 13e (Barnevernloven)

Konsekvenser for klienter som er kjente offentlige mennesker kan være at fagligheten blir generelt skjerpet for dem. På en annen side virker det som om når informanten i siste setning i sitat 262 ovenfor sier: *Det er folk som trenger hjelp*, gjør seg opp en refleksjon om at det ikke er så viktig om det er en kjendis eller ikke så lenge klienten trenger hjelp. En annen informant beskriver hva kjente mennesker gjør med førsteinntrykket når de skjønner at det er en kjendis som er en klient:

[...] Ser du et kjent ansikt fra klienten legger du jo merke til det og da er du jo allerede fylt av en uformell samtale. Da er det kanskje det at du må tømme deg på det du allerede har fått med deg i det offentlige rom. Bli kjent med dem på deres egne premisser. Når en har sett et kjent ansikt så tror jeg nok at jeg kan huske vi har sagt det i samtale med noen. [...] Har du lagt merke til at den personen? [...] Men det blir ikke noe mere for å si det sånn [...] Men at jeg må gjøre et større arbeid fra å fri meg fra det jeg visste, tror jeg (Sitat 257:19).

I avsnittet blir det beskrevet hvordan et møte med et kjent ansikt gjør at man er *fylt med informasjon* fra tidligere erfaringer fra det offentlige rom. Avsnittet viser et ønske om en holdning som bærer preg av at alle mennesker skal få lik sjanse til å fortelle hvem man er i møte med familieterapeuten. Det kan være en diskurs om likeverd. Det skal ikke være noen forskjell om man er kjent eller ikke. Informanten sier at hun må tømme seg. Og *tømme seg* tror jeg kan bety at informanten skal være fri fra tidligere informasjon og oppfattelser av det hun vet om klienten fra før. Videre beskriver informanten i siste setning i avsnittet om [...] *å fri meg fra det jeg visste* (Sitat 257:19). Det blir et paradoks at informanten uttrykker at hun visste noe om klienten fra tidligere, men på den andre siden ønsker informanten å tømme seg helt fri fra

tidligere opplysninger. Hvordan skal informanten klare å gå vekk fra tidligere opplevde sannheter og videre tømme seg fri fra de opplevde sannhetene i møte med klienten? Jeg tror at hensikten er god fra familierapeutens side. Et ønske om at klienten skal bli møtt med et åpent syn og ikke bli dømt og tolket ut i fra hvordan det offentlige rom har beskrevet kjendisen tidligere.

4.2 Familierapeutens bruk av beslutningsmyndighet og konsekvenser for klienten

I avsnittet nedenfor blir det beskrevet hvordan informantene snakker frem ulike konsekvenser for klientene, når informantenes beslutningsmyndighet blir legitimert.

[...] Vi har jo en enorm makt. Vi er jo ikke likestilte. Og de foreldrene som kommer til oss, det er jo frivillig tvang. De er jo redd oss. Det er ikke en terapeutisk relasjon som på samme måte som et familievernkontor hvor du kan komme etter en samtale kan si: Tusen takk for hjelpen, men nå vil vi ikke komme hit mere. Eller du var ikke til noen hjelp. Ja, men det kan ikke disse. De må faktisk forholde seg til oss til den utredningen er ferdig. Men vi må ikke glemme at vi er ikke likestilte i denne rollen. Vi har jo kjempemakt [...] Hvis de ikke vil komme til oss er det ofte med en trussel om at barnevernet går til nemnda med saken. Det er jo virkeligheten. Ja, det har jeg tenkt mye på. Det er det som legger grunnlaget for alt. Det at vi sitter med definisjonsmakten, hva er riktig, og ikke sant (Sitat 63 og 75:7).

[...] Hvis de ikke vil komme til oss er det ofte med en trussel om at barnevernet går til nemnda med saken. I sitatet blir det beskrevet hvordan *trusler* kan tvinge klienten til gå til barnevernet. (Sitat75:7). Diskursivt beskriver informanten maktforholdet mellom familierapeuter og klienter er *frivillig tvang*, og klientene er *redd oss*. Det er vi som har *definisjonsmakten, hva er riktig og ikke sant*. Det kan virke som at det blir snakket frem et ønske om at det skal være en felles forståelse om at familierapeutene sitter med definisjonsmakten: *Vi har en enorm makt, vi er jo ikke likestilte*. Informanten understreker en legitimering av en fellesforståelse av maktbegrepet med å bruke ordet *vi*.

I setningen kommer det frem en direkte *konsekvens* for klienten. Implisitt viser mandatet til hvilken definisjonsmakt familierapeuten kan ha i arbeidet med klienter, nemlig at klientene kan miste omsorgen hvis de ikke går til behandling. Det blir beskrevet en forståelse om at klienten er redd og ikke har noe annet valg enn å lytte til hva som blir bestemt. Klienten kan dermed

oppleve en følelse av *redsel*. Informantene setter seg selv i en subjektposisjon hvor familieterapeutene definerer hvilke utfordringer den enkelte klient skal jobbe med, og hva som blir konsekvensen hvis klienten ikke følger veiledningen. En annen fare for klienten kan være at familieterapeutene tar feil i sin beslutning om klienten. *Det at vi sitter med definisjonsmakten, hva er riktig, og ikke sant*. Om familieterapeutene tar feil om omsorgssituasjonen til en klient kan familieterapeuten definere klienten til ikke å kunne ha omsorgen for barnet sitt.

En av informantene forteller om hvorfor hun tror de har uformelle samtaler i hennes jobb:

[...] Vi har det fordi vi skal ha en mening om familien og hvordan dem fungerer. I forhold til hvis man jobber på et familievernkontor da trenger man det ikke. [...] Da trenger man i hvert fall ikke ha en tanke om hvor man skal, men det må jo vi ha hele tiden. Vi skal dit eller vi vil dit. Hvordan skal vi komme oss dit? Da blir det mere lagt opp til at vi må drøfte mere. Vi kan ikke bli med klienten på en vei. Vi skal dit vi (Sitat 64:7).

I avsnittet ovenfor blir det beskrevet at informanten er pålagt å komme frem til ulike *meninger* om klientene. *Vi skal dit vi* sier informanten. Det er informanten som bestemmer hva som skal være fokuset til familien og klienten får i mindre grad bestemme hva som opptar den. Det som kan være positivt for klienten er at man kan håpe på at klienten har kommet med spørsmål, forklaringer eller situasjoner som gjør at forklaringen fra familieterapeuten viser gjenklang hos klienten når beslutningen kommer. Andre *konsekvenser* for klienten kan være at viktig informasjon om klienten ikke lar seg forklare fordi familieterapeutene er mer opptatt av å konkludere ut ifra deres premisser enn klientens premisser. I tillegg kan det være at familieterapeuten har for få opplysninger og at det i drøftingen med en annen familieterapeut blir mer syning og tolking enn reelle samtaler om klienten. På en annen side kan rettledningen hjelpe klienten om familieterapeuten har fått nok informasjon om klienten slik at den beste vurderingen blir gjort. Ifølge Ekman (2004:97) fremmes det problemløsning av småprat. Et problem skal løses og det er et stort press, omgitt av andre som stiller krav. Det krever kreativitet og handlekraft. Gjennom å småprate reduseres usikkerhet og det fattes vedtak. Hvem er det som har definisjonsmakten og på hvilke områder oppstår det et maktperspektiv i relasjonen mellom klient og familieterapeut? Det blir besvart i underkapittelet nedenfor:

4.2.1 Michel Foucault om makt og relasjon

I teorikapitlet presenterte jeg Michel Foucault sitt perspektiv om makt. Han la stor vekt på at makt er relasjonell og at det er forskjellig makt mellom relasjoner. Dette betyr at definisjonsmakt ikke er noe som noen bestemte personer har over andre, men blir utført av de kreftene som virker i relasjonen mellom ulike mennesker. Ifølge Foucault blir makt utført gjennom ulike punkter og det er et relasjonelt vekselspill med forskjellige bevegelige forhold (Foucault 1999:105 og 107). I et maktforhold er det ulike motstandspunkt. Det er ikke et sted det oppstår avvisning i en maktsituasjon, det finnes derimot ulike former for motstandsformer. Eksempler på motstandspunkter er voldelige, samordnende eller kompromissvillige (ibid).

Om en familieterapeut trenger å snakke om en eventuell omsorgsovertagelse skjer det i en uformell samtale. Klienten kan eksempelvis få valget mellom å lytte til familieterapeuten eller det motsatte og ikke følge familieterapeutens råd og kanskje miste omsorgen for barnet. Samtalene mellom familieterapeutene kan skje i uformelle samtaler hvor klienten ikke har fått anledning til å delta og det blir en skjult avmaktssituasjon. [...] *Vi skal ha en mening om familien og hvordan dem fungerer* (Sitat 64:7). Det blir snakket frem hvilken plikt familieterapeutene har til å komme med svar om hvordan klientene fungerer. [...] *vi skal dit vi* (ibid). Det blir fortalt at familieterapeutene blir nødt til å drøfte og drøftingen må blant annet skje i de uformelle samtalene. I vekselspillet mellom familieterapeut og klient kan det tyde på et avmaktsforhold. Klienten har tilsynelatende få valg.

Avsnittet nedenfor handler om de svakeste og avmakt.

[...] Jeg er mest oppmerksom på de som er de svakeste, de får så mye større konsekvenser på en måte. Begge veier. De som du er usikker på om kan ha omsorgsretten for eksempel. De som det går galt med uansett hvilken vei du bommer. Man er nøye med hva en sier. Der er jeg mest oppmerksom på det med makt og avmakt. Og kanskje mere forsiktig med hva jeg sier (Sitat:249:19).

Hva gjør denne avmakten med klienten? Avmakt er et kjent begrep, og handler om mennesker som opplever seg selv hjelpeløse i situasjonen som de befinner seg i (Mesel og Leer-Salvesen 2013:60). Slik jeg forstår Foucault inn i oppgavens kontekst blir det en usynlig avmakt når familieterapeuter snakker om klienter i de uformelle samtalene. Informanten er mest oppmerksom på mennesker som hun opplever som de svake. Det kan synes at det blir en

avmaktfølelse overfor klienten. Ifølge Foucault oppstår det en avmaktssituasjon når subjektet selv underkaster seg kunnskapen som er relevant for det (Foucault sitert i Mesel og Leer-Salvesen 2013:59). Det virker som det er vanskelig for terapeuten ikke å kunne hjelpe. Spesielt gjelder dette når det er situasjoner der det er snakk om omsorgsovertagelse. Jeg fulgte opp med spørsmålet: *Hvem er de svakeste?* Informanten er ekstra påpasselig med hva som blir sagt om klienten på grunn av *konsekvenser* for klienten. Det kan synes at det er et ønske om ikke å si noe som ikke stemmer, men ha ydmykhet og respekt for de svakeste. Å ha respekt og ydmykhet i avgjørelser om omsorgsovertagelse vitner om å ha en grunnleggende respekt for mennesker som trenger hjelp.

Slik jeg forstår Foucault kan familieterapeuten i oppgavens kontekst se seg selv og vurdere sin egen kunnskap, og mulighet til forandring ut i fra situasjonen som mennesket befinner seg i. [...] *Om vi oppfatter det på den ene eller andre måten får det så store konsekvenser* (Sitat 98:9). Det i denne setningen handler trolig om klienten som kan miste omsorgen. Familieterapeutens bekymring om hva som kan skje med klienten gjør at familieterapeuten er ekstra påpasselig og er nøye med de faglige vurderingene av klienten. På en annen side beskriver Jensen (2009) om betingelser for den gode samtalen: [...] *Alle deltagerne skal bli hørt. Å lytte er å vise annerkjennelse og nysgjerrighet* (Jensen 2009:65). Når klientene ikke blir invitert inn i samtalene i en uformell samtale blir viktige menneskelige verdier ikke prioritert av familieterapeuten.

4.2.2 Hvordan egne avmaktshistorier forplanter seg i systemet

En informant forteller i en uformell samtale om et samarbeid som hadde stokket seg.

Informanten forteller i avsnittet under at teamkollegaen blir påvirket av informantens forståelse om klienten.

[...] Ja, det handlet om at jeg ikke klarte å hjelpe, endre eller snu. Da hadde jeg behov for å snakke litt om det og hva vi tenkte rundt familien. [...] Stanget litt vi fant ikke ut av det. Da var vi enige om å bytte rolle. Hun andre teamkollegaen min skulle ha en samtale om et tema ganske sånn vanskelig. Men hun også ble litt usikker på hvordan. Hun også ble jo også påvirket av min historie. Men, vi prøvde i hvert fall. Det gikk ikke så bra men (latter) men vi prøvde (Sitat 52 og 54). [...] Man blir jo påvirket av det, selv om man ikke har møtt eller hvis jeg bare har møtt klienten noen ganger. Så har jeg noen som har mange erfaringer med den klienten. Jeg blir jo påvirket av din historie (Sitat 180:13).

I utdraget ovenfor kommer det frem et ønske om å *hjelp, endre eller snu*. Disse begrepene vitner om et ønske fra informantens side at det er hennes oppgave å hjelpe klienten. Informanten trenger hjelp til klientarbeidet fordi samarbeidet med klienten kan være vanskelig. I en slik hjelpe-diskurs er det rimelig å anta at den uformelle samtalen skal hjelpe informanten videre i arbeidet med klienten. Det er kanskje en forventning om at familieterapeuten er på jobb for å gjøre en forskjell for klientene. Når familieterapeuten ikke opplever å være til hjelp eller få til en forandring for klienten, kan familieterapeuten kanskje kjenne på avmakt og fortvilelse. I avsnittet sier informanten: *Hun også ble jo også påvirket av min historie*, og siste sitat om hvordan informanten tror på kollegaens *erfaringer* om klienter de har kjent over en lengre periode.

I et annet utdrag fra transkriberingen hevder informanten at det kan oppstå uheldige virkninger fra en uformell samtale. [...] *At du møter klienten annerledes ut i fra det du har hørt fra før* (Sitat 232:16). Informanten forteller hvordan historier om klienter forplanter seg fra den ene familieterapeuten til den andre. Det blir fortalt sannheter om klienten og egenskapsforklart gjennom språkhandlingene til informanten. Ifølge Ekman (2004:32) formes historier og fortellinger og de kan spres videre fra en person til mange andre.

En annen informant forteller om hvordan hun gir føringer om klienten:

Når det er formelle møter. Så er jeg veldig opptatt av hvordan jeg ordlegger meg om klienten og ikke legger så mye føringer på mine opplevelser, men litt mere nøytral. Men i en lukket uformell samtale med noen jeg stoler på i teamet eller noen andre så kan jeg komme med det. Men det gjør jeg ikke i formelle møter eller samtaler (Sitat 284:19).

Her gjør informanten et bevisst valg om hvordan hun velger å snakke om klienter i formelle møter, men i uformelle møter med kolleger hun kjenner kan hun legge føringer på hva hun tenker om klienten. Informanten sier [...] *så kan jeg komme med det. Det tolker jeg tilbake til føringer* som informanten beskrev at hun ikke gjorde i et formelt møte. Hun mener hun kan gi føringer om klienten i uformelle møter hvor hun stoler på og kjenner de hun snakker med.

4.3 *Familieterapeutens behov for ventilering og konsekvenser for klienten*

I denne diskursen er det et behov for familieterapeutene å legitimere hvorfor de forteller om klienter i uformelle samtaler. En av familieterapeutene sier: *Det er en del av gullet* (Sitat 26:3). *En del av gullet* tolker jeg er viktig informasjon om klienten som blir utvekslet i de uformelle samtale. Informanten har et ønske om å fortelle om klienter som har gjort inntrykk på ulik vis, i familieterapeutens hverdag. Subjektposisjonen bærer preg av åpenhet og refleksjon om klienten. I avsnittet under forteller informantene om en mulighet til å snakke om klienten i en uformell samtale med en annen kollega.

[...] Jeg tillater meg å snakke mye mere uformelt om pasienten enn det jeg gjorde før. Og mye mer usensurert. Jeg er ikke så redd for at jeg skal ta med meg den holdningen tilbake til pasienten. Nettopp det at jeg har satt ord på det og vedstått, men at noen kan hjelpe meg med å sortere og komme mere sortert tilbake (Sitat 54:5).

Jeg tillater meg er det første som blir sagt i avsnittet ovenfor. Informantene tillater seg å snakke ærlig om klienten og ikke med sensur. Tenker informanten at denne tillatelsen til seg selv kan ha positive konsekvenser for klienten? Jeg tolker at informanten også her som tidligere drøftet snakker frem en diskurs om hvilken yrkesmoral, hvilke normer eller kultur som skal gjelde på arbeidsstedet. Ved å si: *Jeg tillater meg* er det en måte å snakke frem hvilke regler som hun mener burde være gjeldene uten å si: *Det er lov til å snakke uformelt om klienter på denne arbeidsplassen. Det er vi enige om og det er nedskrevet som en offisiell regel her på jobben.*

Videre mener informanten at hun med en uformell samtale kan sortere tanker og følelser med en annen kollega og at refleksjon om klienten i en uformell samtale er til det beste for klienten. På en annen side hvis informanten forstår klienten annerledes hvor andre nyanser er med, kan nettopp denne uformelle drøftingen være en svært viktig *konsekvens* for et godt arbeid rundt klienten. Informanten legger ekstra trykk på *og mye mer usensurert*. Informanten setter seg selv i en subjektposisjon hvor hun legitimerer at hun i uformelle samtaler kan være ærlig, når hun drøfter sine klienter med andre kollegaer. Det kan virke som at sorteringsarbeidet av informasjonen hjelper informanten med å gjøre en videre god jobb for klienten. Ekman (2004) beskriver en tillit som vokser frem gjennom småprat. I den uformelle samtalen kommer det nye ideer rundt en kopp med kaffe og ny læring og tanker om hverdagshendelser kommer til (ibid:31-33).

Alle prosjektdeltagerne uttalte at det var greit å ha uformelle samtaler om klientene. Hvis man skal problematisere dette noe, kan man spørre seg om det er en tatt-for-gitt- het at det er greit å snakke om klientene i en uformell samtale. Ekman forteller om viktigheten med å snakke og reflektere over sin arbeidsdag. Hverdagsbriefing er begrepet som Ekman benytter seg av, og betyr å ha en samtale om hvordan dagen har vært. Ekman mener at hverdagsbriefingen er en viktig del av yrkesutøvelsen. Du kan snakke fra deg om hva som har skjedd og hva man gjorde i samtalen. I tillegg har du også muligheten til å få noe konstruktivt ut av samtalen. Han peker på at det er viktig å definere hva som gikk bra og hva som kunne vært gjort bedre til en senere anledning. Det er viktig å vite hva slags arbeid som fungerer og hva som må rettes på og endres for å unngå feil i fremtiden (Ekman 2004:100 og 103).

Hva skjer uten den uformelle samtalen? Ekman peker på at man går glipp av konstruktive tilbakemeldinger og at risikoen for destruktivitet øker om man ikke velger den uformelle samtalen. Videre blir det spesielt påpekt at det i helsevesenet er store farer for manglende debriefing. Debriefingens oppgave er å få fram to ulike dimensjoner: Den individuelle dimensjon og den ytre dimensjonen. Den individuelle dimensjonen har som oppgave å bearbeide følelser som oppstår ved en vanskelig situasjon. Ekman går så langt som å mene at de som ikke får snakket, risikerer skyldfølelse eller at de kan miste tillit til kollegaene sine. Den ytre dimensjonen handler om dårlig eller manglende debriefing. Alle har behov for å snakke om situasjoner og får man ikke gjort det på jobben, velger man kanskje andre arenaer (Ekman 2004:103). Er det en fare for taushetsplikten? Hvordan blir det hvis man må behandle sensitiv informasjon fra eget arbeidsted ut i allmenheten? I materialet ser vi at noen velger å snakke med ektefellen.

4.3.1 Ektefellen trenger å vite hvordan jeg har det på jobb

I avsnittet nedenfor blir det forklart at det kan være legitimt å fortelle om sin arbeidshverdag til sin ektefelle.

Den eneste jeg kan snakke litt om det er med mannen min. Det er jo litt behov for å kjenne hverandre og kjenne hverandres arbeidsdager også. Da vet jeg at det blir mellom oss to. Da er det litt mere sånn: Hva har du gjort på jobb i dag? Ja, at han vet hvilke typer familier jeg jobber med akkurat da. [...] Det er ikke sånn at vi sitter og diskuterer med

andre [...] Hvis jeg har hatt en tung dag, eller en samtale så er det typiske ting jeg kan si til mannen min [...] Noen ganger kan det jo være litt gledelige ting som har skjedd på jobb eller, at du føler at du har fått til noe eller noe da. Da har du lissom behov for å fortelle det. Det tror jeg er litt mer fordi det viktig for ekteskapet eller vårt forhold da (Sitat 39:4).

Her synes jeg den romantiske diskursen kommer til syne. Anne Øfsti beskriver i sitt essay: *Om å ta den romantiske diskursen for gitt*, at den romantiske diskursen blant annet handler om det implisitte at man elsker hverandre (Øfsti 2008:366). Som en del av den romantiske diskursen skal man i et ekteskap kunne stole på hverandre. I avsnittet kommer det frem av informanten at det i et ekteskap er et behov for å *kjenne hverandre* og *kjenne hverandres arbeidsdager*. Informasjon om klienter kan fortelles til sin ektefelle fordi informasjonen ikke vil bli sagt videre. Det virker selvsagt fra informantens side at det skal informeres til ektefellen hvis en klient har gjort inntrykk på deg. Jeg opplever at informanten på disse overnevnte måtene snakker frem en forventning om støtte og forståelse som er naturlig for dem i et ekteskap. Det blir nevnt at informanten kan snakke *gledelig*. Ordet *gledelig* kan handle om positive situasjoner og historier om klienten som det er gøy og viktig for informanten å fortelle partneren sin om. Positive historier kan føre til at klienten blir snakket frem på en god måte, skjer det motsatte kan klienten bli satt i et negativt lys.

4.3.2 Når man som familierapeut blir veldig berørt av historien

I avsnittet nedenfor forteller informanten om hva som gjør at det er et behov for å ha uformelle samtaler.

[...] Jeg syntes det er vanskelig og at klienten påvirker meg og at jeg blir veldig berørt av historien eller noe som gjør noe med meg. Da har jeg også et behov for å si det til noen [...] Det kan jeg si til klienten, men ikke alltid så hensiktsmessig (Sitat 36:4).

I samtale med informanten er det tre ord som blir vektlagt: *Vanskelig, påvirket og berørt*. Ved å bruke disse ordene opplever jeg at informanten forsvarer hvorfor det er nødvendig med ventilering, som fører til en uformell samtale. Subjektposisjonen til informanten synes jeg går i retning av å synes synd på seg selv og at det til tider kan være vanskelig og tøft å få ta del i

sterke historier som blir fortalt mellom familieterapeut og klient. Siste setning i avsnittet er det noe som informantene kan dele med klienten *Det kan jeg si til klienten*, på en annen side gjør informantene seg opp en mening om at det ikke alltid er så *hensiktsmessig*. *Hensiktsmessig* i denne konteksten kan være forståelser av klienten som kanskje kan såre eller gjøre situasjonen verre for klienten.

Avsnittet nedenfor handler om hvordan en historie fylt med grov vold kan prege familieterapeutene.

Det er ganske sånn traumatiske ting som kommer frem. [...] Jeg husker en familie som hadde en stefar som hadde mishandlet barna ganske grovt og det bildet og de fortellingene av denne mammaen gikk veldig inn på meg. Det snakker vi om i flere uformelle settinger. Det er noe når du får høre beskrivelser som blir uvirkelig nesten [...] ja man får noen bilder som er vanskelig å få bort som man har veldig behov for å prate om, ja. For å klare å forholde seg til det (Sitat 54:5).

Du kan bli veldig berørt i samtaler. Det gjør så inntrykk på deg at du nesten ikke vet hvordan du skal klare å holde deg i samtalen. Fordi det er så sterk historie (Sitat 99:9).

I det første avsnittet blir det beskrevet at det er *traumatisk* det som kommer frem i samtalen. *Mishandling av barn* og en beskrivelse av hendelser som nesten blir helt *uvirkelig*. Informantene forteller om bilder som er vanskelig å få vekk. Det kan synes at det er et behov for å ta vare på seg selv som familieterapeut og som menneske. Informanten hevder at det er bilder med sterke klient- historier som er vanskelig å få bort. Informanten legitimerer på denne måten et behov for å snakke om situasjonene for å kunne forholde seg til bildene og historiene som blir fortalt. I det andre avsnittet forteller informantene om hvordan hun kan bli *veldig berørt* i samtaler hvor det blir presentert *sterke historier* fra klienten. Hvis jeg skal problematisere min oppfattelse av informantene kan jeg stille spørsmålet: Hvordan kan den uformelle samtalen hjelpe klienten, når familieterapeuten opplever å bli veldig berørt i samtaler? I sitat 223 sier informantene: *Noen ganger får man utvidet forståelse også* (ibid:16). Jeg tror at informantene deler sin historie om en klient, kan det oppstå ny informasjon som informantene ikke tidligere har tenkt på. Nye forståelser kan føre til viktige nyanser som kan være viktig for å se et større bilde av klienten. Om det er en historie hvor informantene eller klienten blir frustrert, kan det være nyttig med uformelle refleksjoner som gjør frustrasjonen mer forståelig for familieterapeuten.

4.3.3 Kollegaen min har et behov for en uformell samtale

Har dere noen gang tenkt: Oj, det skulle jeg ønske jeg ikke hadde hørt? En av familieterapeutene svarte:

Åh? Det var et vanskelig spørsmål. Jeg tenker jo sånn i utgangspunktet at man blir preget av ting som kolleger sier som kanskje veit påvirker meg da. Jeg tenker at det er kanskje ikke så hensiktsmessig i forhold til klienten at jeg vet. Men jeg tenker at da har kollegaen min et behov å snakke om det så da må jeg la det gå (Sitat 155:12).

Her finner jeg at det er en lojalitet og relasjon overfor egne kollegaer som er den gjeldende diskursen i dette avsnittet. Subjektposisjonen står mellom å være en terapeut eller en kollega, der det å være en lojal og tillitsfull kollega er det som råder. Ifølge Ekman (2004) er et av menneskets grunnleggende behov å kjenne tillit og nærhet til andre mennesker. Tillit står svært sentralt i uformelle samtaler og på alle arbeidsplasser er tillit mellom medarbeidere en forutsetning for å få utført arbeidsoppgavene sine. Opparbeidet tillit gir også en trygghet for å kunne be om hjelp om man ikke skulle mestre en oppgave. I avsnittet ovenfor velger familieterapeuten å høre ting om klienten selv om familieterapeuten egentlig ikke ønsker dette. Hva er det som gjør at informantene allikevel velger å høre på kollegaen sin? *Konsekvensen* for klienten kan være på den ene siden at informantene kan komme med egne vurderinger hvor det er viktigere for informantene å være lojal og opprettholde relasjonen overfor kollegaen sin. På den andre siden blir det et valg om å posisjonere seg vekk fra klienten i en ikke- vitende posisjon.

4.3.4 Det er håp for klienter, er det ikke?

I avsnittet nedenfor trekker informantene frem at det er viktig å fortelle om klienter som har klart seg på tross av vanskelige forutsetninger:

Jeg kan huske at jeg har snakket om familier som jeg syntes er helt utrolig hvordan de har klart seg, på tross av alle livsbelastningene. Da snakker man jo om de i like mye i positiv vending. Hvor mange ressurser det finnes i familien på tross av alt annet rundt. Og vi har noen sånne gode historier også som går igjen. Jeg husker en familie, de hadde det veldig vanskelig som jeg jobbet veldig lenge med. Den dag i dag, som nå er 8 år etter at jeg jobbet med dem. Ringer hun fortsatt av og til og forteller hvor bra det går med dem. Det liker jeg å fortelle til kolleger også. Nettopp fordi det gir håp da at det går faktisk an at

det med familier som det ser ganske håpløst ut, som har opplevd så mye og det fungerte dårlig. Så går det an å snu det (Sitat 57:6).

I dette avsnittet blir ord og uttrykk som: *Utrolig hvordan de har klart seg* på tross av *livsbelastningene* snakket frem om klientene. Klientene blir i de uformelle samtalene heiet på og det er et *håp* om at de skal lykkes i livet sitt. Historier som er gode virker viktige for informanten å fortelle om, og det blir snakket frem i de uformelle samtalene. *Ressurser* blir trukket frem på tross av *livsbelastningene* i familiene. Informantene forteller om familier som klarer seg bra på tross av de utfordrende situasjonene. Det gir *håp* blir det fortalt i avsnittet. Håpet er viktig å dele for å fortelle seg selv og kolleger at hjelpen de gir kan være med å gi en forandring og et løft i andre menneskers liv. Et annet utsagn som kom var: *Hun har jeg trua på, hun heier jeg på* (Sitat 98:9). I avsnittet ovenfor og i utsagnet forteller informanten med en positiv stemme med høye toner og med mye smil når setningene blir fortalt. Innholdet i avsnittet beveger seg fra en diskurs som handler om klienter med lav status i samfunnet og som har lav økonomi har det vanskelig. Videre til en mot- diskurs om at det er håp for klienter selv om utgangspunktet har vært vanskelig og utfordrende. Informanten posisjonerer seg som hjelper og gledesspreder på tross av få ressurser i familien.

Videre i intervjuet stilte jeg spørsmålet om det blir snakket frem empati i de uformelle samtalene.

[...] Jeg tror at vi får mye større empati for foreldrene også fordi vi får deres historie også. Vi får det fra flere hold. [...] Vi får jo hele historien til foreldrene og ungene. Som gjør det mye lettere da å få empati med dem. Veldig stor empati i forhold til de historiene dem har med seg. En forståelse for hvorfor ting har blitt som det har blitt (Sitat 220:16).

I avsnittet ovenfor blir det fortalt at det kommer frem *empati* for *foreldrene, barna* og for de *historiene* som blir fortalt. Det blir beskrevet at familieterapeutene får empati fordi de får høre historiene til både foreldre og barna. Ordet: *Veldig* blir trolig brukt for å forsterke informantenes empatiske syn til historiene som blir fortalt. Avsnittet kan synes å trekke på en diskurs om medlidenhet. Det kommer frem at man bør ha medfølelse til historier som blir fortalt. Ifølge informantene får man en forståelse av hvorfor klientenes historie har blitt slik de er i dag når man får høre historien både fra foreldrene og fra barna. Dette gjør at det blir flere nyanser og viktige perspektiver fra familien kommer til syne. *Konsekvensene* for klientene kan være at

familieterapeutene reflekterer med en respekt og åpenhet for mennesket. Det motsatte av empati i denne konteksten kan være at familieterapeuten ikke er interessert i hva klienten har å fortelle. Familieterapeuten er kanskje mere opptatt av hva en selv mener om klientens liv og ikke ut i fra klientens ønsker og behov. Informantene får en subjektposisjon som bærer preg av en empatisk og forståelsesfull holdning til klientene, ved å se familien sammen og hvordan familien forholder seg til hverandre.

4.3.5 Klientens mareritt, hvorfor det?

I avsnittet nedenfor blir det beskrevet at det skal være et større fokus på ressurser hos klienten, men at barnevernet dessverre ikke er kjent for nettopp dette:

[...] Vi prøver å ha fokus på ressurser. [...] Det er forskjell mellom kolleger også hvor mye fokus man har på ressurser og ikke da. Barnevernet er jo ikke de som har mest fokus på ressurser. Jeg tror ikke barnevernet kan skryte på seg det. [...] Noen vil si at man bare lette etter feilene (Sitat 196:14).

I avsnittet blir det forklart at informantene pleier å se etter *ressurser*, men at fokus på ressurser er tilfeldig etter hvem som jobber sammen med klientene. De forteller om et barnevern som har lite fokus på ressurser, men som er mer opptatt av å se etter problemer eller feil hos klientene.

Informantene forteller om et ønske om mer felles forståelse og empati knyttet til historiene til klientene. Jeg oppfatter at informantene snakker frem en diskurs om hvordan de mener barnevernet burde være. En diskurs hvor en av hovedoppgavene er at de må se etter ressurser hos klientene. Det kan virke som om informantene kommer med en beklagelse på vegne av barnevernet. Informantene tar en subjektposisjon som peker på et ønske om et barnevern som har fokus på det som fungerer med klienten.

I tekstutdraget nedenfor blir det forklart at det er frykt for hvordan sannheter om klienten videreføres fra en familieterapeut til en annen familieterapeut.

Det blir en sannhet. At det snakkes om at sånn er det. Sånn er den klienten eller sånn er den mammaen. Det er jo det verste som kan skje. Vi påvirkes jo av det vi hører. Det gjør

vi jo alle sammen. [...] Vi har jo på en måte en tidsfrist. [...] Vi må ha en konklusjon og det er utrolig ansvar som vi står overfor at vi skal bestemme (Sitat 234:16).

I dette utsagnet forklarer informanten hvordan ordet *sannhet* kan gi uheldige *konsekvenser* for klienten. Informanten uttrykker på den ene siden at beskrivelser om *sannheter* som blir overført fra den ene familieterapeuten til en annen kollega er *det verste som kan skje*. Fordi da blir det en sannhet om klienten. På den andre siden forklarer informanten at på deres arbeidsplass har de *tidsfrister* og at de må fatte en *konklusjon* om klientene. Det er et krav som innebærer en konklusjon på hva man skal gjøre videre med klienten. Ifølge Jaakko Seikkula er ikke det viktigste å komme til noen konklusjon, men at alle synspunkter blir hørt og akseptert (ibid 2000: 178). Noen av *konsekvensene* kan være hvordan familieterapeutenes sannheter gir klienter merkelapper på hvem de er, før familieterapeuten har blitt kjent med klienten. Dette kan gjøre at klienten ikke starter med blanke ark, men må kjempe for sin egen identitet. Fordi noen familieterapeuter allerede har snakket sammen i uformelle samtaler.

5 Oppsummering og implikasjoner på praksis

I dette kapittelet blir det gjort en oppsummering som tar utgangspunkt i datamaterialet i besvarelsen. Informantene kommer med informasjon på to ulike overordnende nivåer: Familieterapeutenes legitimering for uformelle samtaler på arbeidsplassen og ulike konsekvenser for klientene av den uformelle samtalen. Jeg kom frem til tre sentrale diskurser som var dominerende i datamaterialet: *Yrkesmoraldiskursen*, *bruken av beslutningsmyndighet* og *ventileringsdiskursen*. De ulike konsekvensene for hvordan familieterapeuter ordlegger seg i den uformelle samtalen om klientene er viktige funn som blir oppsummert nedenfor.

Temaet for denne studien har vært hvordan familieterapeuter snakker om klienter ved bruk av ord, språkhandlinger, språkspill og diskurser i den uformelle samtalen. Jeg har hatt fokus på hvordan familieterapeuter legitimerer de uformelle samtale og hvilke konsekvenser det får for klientene som familieterapeutene møter i sin praksis. Jeg har presentert datamaterialet og anvendt diskursanalytisk tilnærming. Jeg har forsøkt å finne hvilke diskurser familieterapeutene bruker for å legitimere sin praksis. I tillegg har jeg lett etter hvordan informantene konstruerer sine subjektposisjoner. Jeg har hatt et kritisk blikk for å analysere familieterapeutenes språkhandlinger for deretter å diskutere analysen opp i mot teori og tolkninger. Hvordan språket blir konstruert for å skape mening for familieterapeutene har vært viktig for å se på hvordan diskursene kommer frem. På en annen side har det vært viktig å belyse hvilke begrensninger og muligheter det kan ligge i språket. Fra et sosialkonstruksjonsistisk perspektiv blir valg av ord viktig for beskrivelser av ulike historier informantene kommer med. Beskrivelsene og forklaringene fra informantene er ikke nøytrale. Historiene som blir fortalt er konstruerte mulige verdener fra familieterapeutenes kontekst.

Alle prosjektdeltagerne utalte at de hadde eller har uformelle samtaler om klienter. Majoriteten av informantene var opptatt av å snakke frem yrkesetikk over hvordan yrkesmoralen på arbeidsplassen skulle være. Ut ifra flere ulike perspektiver ble diskursen om **yrkesmoralen** på arbeidsplassen svært sentral i datamaterialet. Informantene var delt i praksisen på hva som skulle være den uformelle samtalen innhold på arbeidsplassen. En av informantene sa: *Jeg tillater meg*. Informanten tok beslutningen om å snakke om klienten fordi det var viktig for å sortere tankene og komme tilbake til klienten på en mer reflektert måte. Noen av informantene mente at utsagn som: *Han er klin gæren* eller *han er håpløs* (Sitat 223:17) skulle være lov å si, så lenge de negative omtalene ikke kom tilbake til klienten. Informanten beskriver at de er bekymret for om,

og hvordan de skal snakke om klientene. De er opptatt av å vise etiske hensyn med tanke på respekt og anerkjennelse til klientene.

Flere av informantene mente at hvis en av klientene var en kjendis var det spesielt viktig med taushetsplikten. I tillegg beskrev en av informantene hvordan et kjent ansikt gjør at du som familieterapeut er fylt med masse informasjon fra det offentlige rom. Informantene søkte etter å kvitte seg med tidligere holdninger til kjente mennesker og prøve å starte med blanke ark i et møte med et kjent ansikt. Det som likevel var viktig var at uavhengig om man var kjendis eller ikke skulle man få lik sjanse til å fortelle hvem man er og hva som oppleves som vanskelig.

Majoriteten av informantene mente de hadde en stor beslutningsmakt i sitt mandat som familieterapeut. På grunn av ulike konstruksjoner om ulike former for makt, ble **bruken av beslutningsmyndighet** et viktig funn i datamaterialet. Noen av informantene forteller om at de må komme med konklusjoner om klientene og at dette presset gjør at de uformelle samtaler er svært viktige for å komme i havn med konklusjoner om klientene. Ifølge Neumann (2001) er makt og subjektposisjon knyttet sammen av flere ulike sammenhenger. Forskjellige mennesker bærer ulike diskurser og råder over flere forskjellige maktressurser. Ifølge Foucault (1978) er makt: [...] *Everywhere not because it embraces everything, but because it comes from everywhere* (Foucault gjengitt etter Neumann 2001:172). Makten gjennomsyrrer den sosiale interaksjonen og diskursene hos mennesker går ofte i hverandre (ibid).

Konsekvensene for klienten kan være at familieterapeutene blir mer opptatt av å konkludere ut i fra deres premisser enn klientens premisser. Informantene er spesielt opptatt av de svakeste i samfunnet. Dette er mennesker som for eksempel står i fare for å miste omsorgsretten for barna sine. Det blir beskrevet hvordan familieterapeutene blir påvirket av hverandre og konsekvensen for klienten er at en forståelse går videre til en annen familieterapeut og nye tolkninger kommer til historien til klienten. Klientens historie går videre og videre i systemet. På denne måten kan avmakten være sentral. Ifølge Foucault blir diskurser produsert av subjekter. Sannhetseffekter skapes innenfor diskursene (Jørgensen og Phillips 1999:25). Dette betyr at når en historie går fra en familieterapeut til en annen oppstår det sannhetseffekter som fører til at klienten opplever en dobbel avmakt. Klienten er ikke med i samtalen og får dermed ikke fortalt sin historie fra sin

posisjon. For det andre oppstår det sannhetseffekter innenfor diskursene som familieterapeutene har seg i mellom.

Andre påstander om hvorfor det skal være lov til å ha de uformelle samtalene, var at jobben var tøff og at den uformelle samtalen kan være avgjørende for om man blir værende i yrket sitt eller ikke. Her ble *ventileringsdiskursen* et viktig funn. Familieterapeutene hadde behov for å fortelle om klienter for å kunne reflektere for å prøve forstå egne følelser og reaksjoner som oppstår i møte med klientene. Spesielt i møte med klienter hvor familieterapeuten blir veldig berørt av historien til klienten. I tillegg kan familieterapeuter som er enige om forståelsen av klienter komme med en beslutning i en uformell samtale. I fokusgruppeintervjuet ble det fortalt om en familieterapeut som ikke ville høre om en klient, men familieterapeuten opplevde at det var viktig for kollegaen sin og valgte derfor å være lojal istedenfor å trekke seg ut av situasjonen.

Et annet interessant funn var at det var naturlig at ektefellen skulle få vite om klienten. Klienten ble snakket om hjemme fordi informantene mente at det var viktig at ektefellen skulle kjenne til hverandres arbeidsdager som en del av en implisitt forventning om at man skal kjenne hverandre i et parforhold. Spesielt når familieterapeuten hadde vanskelige samtaler som var utfordrende ble disse historiene særlig snakket om med ektefellen. Det var viktig for informantene å fortelle positive historier om klientene. Historiene var viktige for å minne seg selv på, til tross for at jobben var krevende at det faktisk er håp for klientene. I tillegg var det viktig å glede seg over klienter for å viderebringe håpet til andre familieterapeuter. Det ble beskrevet hvordan de uformelle samtalene hjalp familieterapeutene til få en utvidet forståelse. Jeg tolker at en utvidet forståelse kan gjøre at det kommer frem flere nyanser som er viktig for klienten. På den andre siden kan den videre forståelsen kan tolkes feil og klienten kan lide av de nye nyansene som blir forklart fra en familieterapeut til en annen.

5.1 Kritik av oppgaven

I en terapikontekst er det etter min mening klientens behov og behandling som skal prioriteres. Jeg ser i ettertid at jeg kunne spisset intervjuguiden enda mer mot konsekvenser for klienten. Jeg skulle ønske jeg kunne ha valgt å spørre enda dypere og mere konsist om hva de ulike faglige forståelsene gjør i forhold til hvordan den enkelte familieterapeut velger å møte en klient. Jeg lurer på om noen av informantene var mer opptatt av å svare på spørsmålene enn faktisk å

reflektere over egen praksis. Jeg kommer også med noen refleksjoner rundt kroppsspråk i oppgaven. Jeg har først og fremst hatt fokus på det som er blitt sagt og i mindre grad vært opptatt av det non verbale språket til informantene. Var det noe som familierapeutene uttalte, men hvor kroppsspråket viste noe annet? Var det kropp som snakket mere enn det som ble uttrykt med ord? Jeg ser i ettertid at jeg kunne ha viet mere plass til disse kroppslige uttrykkene.

I et fokusgruppeintervju skal man i størst mulig grad ha en flyt hvor det ikke skal være en ikke-styrende intervjustil (Brinkman og Kvale 2009:162). I ettertid ser jeg at jeg var litt for opphengt i mine spørsmål og spesielt i de siste spørsmålene i intervjuguiden hvor jeg mente at: *Bare informantene svarte på dette ville jeg ha gode beskrivelser til analysen.* I utvalget så jeg ikke spesielt etter kjønnsforskjeller. Jeg har ikke sett etter kjønnsmonster eller sett etter teori på dette. Jeg kunne hatt mer fokus på om det var forskjell på mann og kvinne og satt funnene opp mot hverandre. Valget om ikke å se på kjønn ble tatt ut ifra at fokuset skulle være på familierapeutens uavhengig av kjønn eller annen kontekst, for å spisse, og begrense oppgaven.

Metoden jeg valgte var diskursanalyse. Fokuset mitt var ikke på hvilken metode som best kunne svare på min problemstilling. Mitt valg av metode gikk først og fremst ut ifra at det var den metoden jeg fant mest spennende og jeg har blitt utfordret og bedre kjent med begrepet diskurs. Kanskje jeg heller burde valgt en annen metode som kunne ha svart bedre til min problemstilling? Når jeg i ettertid reflekterer over spørsmålene jeg stilte og svarene jeg gikk fra informantene i fokusgruppeintervjuene, opplever jeg at jeg får mange nye tanker, ideer og spørsmål. Om jeg eksempelvis hadde valgt narrativ metode, hva ville jeg ha funnet da? Jeg ville hatt fokus på historiene, handlingene og oppbygningen av fortellingene som informantene hadde fortalt (Brinkmann og Kvale 2009:165). Det ville vært fokus på de kronologisk fortalte historiene og hvordan de ulike elementene er bygd opp rundt historiene (ibid:229). Jeg ville kanskje fått forsket enda dypere i fortellingene som ble fortalt om klientene og enda flere nyanser og konsekvenser kunne ha kommet frem. Narrativ metode er bare en av mange metoder som kunne vært anvendt. Med andre metoder ville jeg ha hatt andre fokusområder og materialet ville vært annerledes, og nye perspektiver, ideer og tanker hadde kommet til.

5.1.1 Implikasjoner på videre forskning

Jeg fant lite forskning og teori om uformelle samtaler i arbeidet med denne oppgaven. Uformelle samtaler skjer hele tiden i ulike kontekster. Jeg mener at forskning om hvordan helsearbeidere snakker om klienter i uformelle samtaler, kan få stor påvirkning for refleksjon over arbeidet med klientene. Det hadde vært spennende å se på forskjeller mellom det å ha med seg klienter inn i rommet når de ble snakket om, og sett på konsekvenser for klienter som ble snakket om i uformelle samtaler hvor de ikke var tilstede. Selv om jeg har skrevet om den uformelle samtalen, er det viktig å stille spørsmålet om det er forskjell på den uformelle samtalen og den formelle samtalen i forhold til konsekvenser for klientene.

Skulle jeg skrevet denne oppgaven om igjen synes jeg det ville være interessant å stille informantene et spørsmål om det er noen markante kjønnsforskjeller. Kan det for eksempel være at damer har et større behov for å ha uformelle samtaler, i tilfelle hvorfor?

5.2 Avsluttende kommentarer

Diskursanalyse legger vekt på hvordan oppfatninger skapes og konstrueres i en diskurs som verken er sann eller usann (Brinkmann og Kvale 2009:232). Diskurser blir konstruert og personers forståelse av verden utformes innenfor den interaksjonen personen deltar i (Thagaard 2013:125). De personene jeg intervjuet eller observerte snakket ut i fra deres kontekst. Derfor kan ikke denne analysen konkludere med hvilke utsagn av verden som er riktige eller gale. Målet med oppgaven var å belyse hvordan familieterapeuter snakket om klienter i de uformelle samtale og hvilke konsekvenser det kan få for klientene. Et annet viktig mål var at det ikke skulle komme noen konklusjon, men at spørsmålene som er blitt stilt i oppgaven skal bidra til å starte en indre refleksiv prosess. En refleksiv prosess om hvorfor familieterapeuter velger å ha uformelle samtaler om klienter som ikke er tilstede. Jeg håper de ulike perspektivene, refleksjonene, tankene og konsekvensene blir reflektert over. Jeg håper informantene, familieterapeuter og andre som leser denne oppgaven stiller seg selv spørsmål om hvorfor de har uformelle samtaler, og hva de ulike forståelsene kan gjøre med konsekvensene for klientene man møter i sitt kliniske arbeid. Hensikten er å gi vedkommende en ide eller to når han/hun hører seg selv svare. Spørsmålet i seg selv skal utgjøre en forskjell.

Etter å ha jobbet med denne oppgaven i et år har jeg blitt mer bevisst

på uformelle samtaler som foregår rundt meg, men også de uformelle samtalene jeg har vært en del av. Jeg har gjennom året stilt meg kritisk til spørsmålet om hvorfor jeg stiller spørsmål om klienten i uformelle samtaler. Stiller jeg spørsmål for informasjonens skyld, eller gjør jeg det for at spørsmålene jeg stiller skal sette i gang en refleksiv prosess for meg selv og hos klientene jeg snakker med? Jeg øver meg fortsatt på å stille de refleksive spørsmålene.

[...] The way we think influences the way we talk with others, the way we talk with others shapes our relationships with them and our views of them and the relationships we make with others shapes our social worlds (McKay 2015:27).

Ved å skrive denne oppgaven har jeg fått en økt bevissthet i omtalen av klienter i uformelle samtaler. Jeg kommer også til å snakke om klienter i uformelle samtaler i fremtiden. Jeg tror ikke det er til å unngå. Jeg innehar kunnskaper og refleksjoner som gjør at måten jeg snakker om klientene på, kan legge føringer for den videre behandlingen av dem.

Litteraturliste

- Anderson, H. (2003). *Samtale, språk og terapi. Et postmoderne perspektiv*. København. Hans Reitzels Forlag.
- Anderson, H. og Jensen, P. (2008). *Inspirasjon. Tom Andersen og reflekterende prosesser*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Brinkmann, S. og Kvale, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Burr, V. (2003). *Social Constructionism*. London: Routledge forlag.
- Carr, A (1991). *Power and influence in systems consultation. Tidsskriftet: Human systems (1):15-29*.
- Dalland, O.(2007) *Metode og oppgaveskriving for studenter*.4.utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Ekman, G.(2004). *Fra prat til resultat: om lederskap i hverdagen*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Ekman, G (1999). *Från text til baton: Om polisar, busar og svennar*. Stockholm: Ekonimiska forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm (Doktorgrad).
- Everett, E.L. og Furuseth, I. (2012) *Masteroppgaven*. 2.utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon*. 2.utgave. Oslo: Fagbokforlaget.
- Flatebø, R. (2005). *On knowing much and knowing little. An exploration of Case Discissions of Child Protection Team*. University of East London: Tavistock Clinic. (Doctorate of Systemic Psychotherapy).
- Foucault, M. (1970/1999). *Diskursens orden*. Oslo: Spartacus Forlag A/S.
- Foucault, M (1969/1972). *Foucault. The Archaeology of Knowledge*. London: Routledge.
- Foucault, M. (1999). *Overvåkning og Straff, det moderne fengslets historie*, 3. utgave. Gyldendal.
- Foucault, M. (1999): *Galskapens historie i opplysningens tidsalder*. Gyldendal.

- Gergen, K og Gergen, M. (2005). *Social konstruksjon inn i samtalen*. Dansk Psykologisk forlag AS.
- Hummelvoll, J.K.(2000). *Helt – ikke stykkevis og delt*. 5 utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Jensen, P. (2009). *Ansikt til ansikt. Kommunikasjons- og familieperspektiv i helse- og sosialarbeid*. 2.utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Jensen, P. og Ulleberg, I. (2011). *Mellom ordene*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Johnsen, A. og Torsteinsson, Wie, V.(2012). *Lærebok i familierapi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Leer-Salvesen, P. og Mesel, T. (2013). *Makt og avmakt. Etske perspektiver på feltet psykisk helse*. Kristiansand: Portal Akademisk.
- Lervåg, M. og Luth-Hanssen, V. (2013). *Her syder det jo av småprat*. København: Handelshøjskolen i København. (Masteroppgave i kunnskapsledelse)
- Lov om barnverntjenester. Lov av 17. juli 1992 nr. 15 om taushetsplikten.
- McKay, B. (2015). *Systemic landscapes for thinking and acting in inter-agency meetings. The magazine for family therapy and systemic practice in UK. Context, (137):23-27*.
- Neumann, I. B. (2001). *Mening, Materialitet, Makt: En innføring i diskursanalyse*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Næsje, P. og Ristvedt, P.E. (2000). *Relasjon og ansvar, ansvarlig relasjon*. Oslo: Fagutviklingsprosjektet. Familieavdelingen ved Senter for barne- og ungdomspsykiatri, BFE, Oslo kommune.
- Næsje, P. og Ristvedt, P.E. (2001). *Relasjon og ansvar, ansvarlig relasjon. Tidsskriftet fokus på familien, 29 (1): 50-68*.
- Seikkula, J.(2000). *Åpne samtaler*. Helsingfors: Tano Aschehoug.
- Solberg, N.(2013). *Stammespråket i barnevernet*. Oslo: Diakonhjemmet Høgskole. (Masteroppgave i familierapi og systemisk praksis).
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*. 4.utg. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS.

Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Wilig, C. (2004). *Qualitative Research in Psychology. Adventures in theory and method*. UK & USA: Open in University Press.

Winther Jørgensen, M. og Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Wittgenstein, L. (1969). *Om visshet*. Stockholm: Bökforlaget Thales.

Øfsti, A.K.S. (2010). *Parterapi. Kjærlighet, intimitet og samliv i en brytningstid*. Oslo: Universitetsforlaget.

Øfsti, A.K.S. (2008). *Om å ta den romantiske diskursen for gitt - Et essay om diskursiv parterapi*. *Tidsskriftet: Fokus på familien* (4):362-374.

Ølgaard, B. (2004). *Kommunikation og økomentale systemer. En introduktion til Gregory Batesons forfatterskap*. 3.utg. København: Akademisk forlag.

Aamodt, I. (2004). *Profesjonalitet og prioritering - Makt som styringens resultat*. *Tidsskrift: Fokus på familien* (2):159-179).

Vedlegg 1: Informasjonsbrev

Aleksander Henriksen
Brekkeveien 19
0884 OSLO
Mob: 41650449
E-post: henriksen.aleksander@gmail.com

Oslo 6.mai 2014

Til

Informasjonsbrev til informanter vedrørende forskningsprosjektet:

Kaffepausens konsekvenser

Familieterapeutenes konstruksjoner av klienter ved bruk av ord, diskurser, språkspill og språkhandlinger i den uformelle samtalen

Mitt navn er Aleksander Henriksen. Jeg er utdannet sosionom og er for tiden student ved Diakonhjemmet Høgskole på Master i familieterapi og systemisk praksis. Til daglig jobber jeg på et barnehjem som miljøterapeut. Som en avsluttende del av masterstudiet skal jeg skrive en masteroppgave om noe jeg er opptatt av. Derfor tar jeg kontakt med dere.

Temaet for masteroppgaven er: Familieterapeutenes konstruksjoner av klienter ved bruk av ord, diskurser, språkspill i den uformelle samtalen. Med den uformelle samtalen mener jeg samtaler som skjer på pauserommet, gjerne med en kaffe i hånden. Det kan også være samtaler mellom familieterapeuter når klientene ikke er tilstede. Jeg er interessert i å finne ut av hvordan familieterapeuter bruker språket og hvilke konsekvenser dette får for forståelsen av klientene.

Mitt ønske er å bidra til mer kunnskap og økt fokus på hvordan familieterapeuter snakker om klientene i de uformelle samtalen. Med et ønske om en bevisstgjøring for å vise respekt og åpenhet overfor de klientene man jobber med. I min undersøkelse er jeg opptatt av å få frem ulike erfaringer og historier fra familieterapeutene om hva de setter fokus på i en uformell samtale.

Studien innebærer at jeg som forsker skal intervju 4 familieterapeuter i et gruppeintervju og få frem deres tanker og handlinger om temaet nevnt ovenfor. I tillegg ønsker jeg å være med på deltagende observasjon der jeg vil skrive feltnotater om det jeg observerer. Det vil innebære at jeg er med på 1-2 dager med deltagende observasjon. Jeg vil ikke gripe inn i spørsmål som vedrører de enkelte sakene på deres arbeidsplass.

Intervjuet vil vare i ca. 60 minutter på et egnet sted for dere. Av praktiske hensyn ønsker jeg å benytte meg av båndopptager. Samtalen vil i ettertid bli transkribert. Alle krav til anonymitet og

taushetsplikt vil bli overholdt. Alt materiale som blir brukt under forskningsarbeidet hos dere vil bli makulert etter at masteroppgaven er ferdig i juni 2015. Min veileder på masteroppgaven er Anne Kyong Sook Øfsti, 1.Amenuensis, D.Sys.Psych, Diakonhjemmet høgskole. Jeg legger ved en samtykkeerklæring som omhandler hvordan informasjonen fra dere vil bli forvaltet av meg som forsker.

Vil dere være med å delta i mitt forskningsprosjekt? Det er helt frivillig å delta i prosjektet. Man kan når som helst trekke tilbake samtykke og deltagelsen i prosjektet. Det vil bare være meg som kommer til å kjenne deres identitet.

Har dere 4 frivillige familieterapeuter som kan være interessert i å delta på undersøkelsen, ber jeg deg om å kontakte meg så fort som mulig på **mobil (41650449) eller e-post henriksen.aleksander@gmail.com** Jeg tar så kontakt for nærmere avtale. Jeg håper på en positiv tilbakemelding fra dere.

Det er bare å ta nærmere kontakt om det er noe dere lurer på eller vil vite mer om.

Med vennlig hilsen Aleksander Henriksen

Vedlegg 2: Samtykkeerklæring

Aleksander Henriksen
Brekkeveien 19
0884 OSLO
Mob: 41650449
E-post: aleksander.privatmail@gmail.com

Oslo 7.august 2014

SAMTYKKEERKLÆRING

For deltakelse i undersøkelsen:

Kaffepausens konsekvenser

En studie av hvordan familieterapeuter konstruerer klienter i den uformelle samtalen

Jeg, _____ samtykker til følgende punkter:

1. Jeg har lest informasjonsskrivet datert 06.mai 2014 og samtykker til å være med i denne undersøkelsen.
2. Jeg kan trekke meg fra denne undersøkelsen når som helst, uten begrunnelse og uten noen form for konsekvenser.
3. Jeg godkjenner at intervjuet blir tatt opp på bånd og transkribert. Båndet vil bli slettet og makulert etter at oppgaven er ferdigstilt i juni 2015.
4. Informasjonen fra meg vil bli anonymisert og det vil ikke være mulig å identifisere meg i den ferdigstilte masteroppgaven.

Navn på informant

Dato

Navn på forsker

Dato

Vedlegg 3: Svar fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfages gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Anne Øfsti
Diakonhjemmet Høgskole
Postboks 184 Vinderen
0319 OSLO

Vår dato: 10.07.2014

Vår ref: 39030 / 3 / LB

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 16.06.2014. Meldingen gjelder prosjektet:

39030

Kaffepausens konsekvenser. Familierapeutenes konstruksjoner av klienter ved bruk av ord, diskurser, språkspill og språkhandlinger

Behandlingsansvarlig

Diakonhjemmet Høgskole AS, ved institusjonens øverste leder

Daglig ansvarlig

Anne Øfsti

Student

Aleksander Henriksen

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Lene Christine M. Brandt

Kontaktperson: Lene Christine M. Brandt tlf: 55 58 89 26

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Aleksander Henriksen aleksander.privatmail@gmail.com

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TROMSØ NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uib.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 39030

Vi viser til telefonsamtale med Aleksander Henriksen 09.07.2014. Vi kan ikke se at det behandles personopplysninger med elektroniske hjelpemidler, eller at det opprettes manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger. Prosjektet vil dermed ikke omfattes av meldeplikten etter personopplysningsloven.

Det ligger til grunn for vår vurdering at alle opplysninger som behandles elektronisk i forbindelse med prosjektet er anonyme.

Med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken:

- direkte via personentydige kjennetegn (som navn, personnummer, epostadresse el.)
- indirekte via kombinasjon av bakgrunnsvariabler (som bosted/institusjon, kjønn, alder osv.)
- via kode og koblingsnøkkel som viser til personopplysninger (f.eks. en navneliste)

Vi gjør oppmerksom på at setningen "Intervjuet og feltnotatene vil bli anonymisert og gjennomgått med min veileder, Anne Øfsti" i informasjonsskrivet, tas bort da det jo ikke skal behandles personopplysninger, og materialet skal være anonymt allerede fra innsamlingen av.

Vedlegg 4: Intervjuguiden

INTERVJUGUIDE

Innledning

- Presentasjon av meg selv og studiet jeg går på.
- Kort om samtalens formål, introduksjon og problemstilling.
- Hvorfor valget av dere som informanter.
- Som nevnt i informasjonsbrevet er det viktig at dere ikke forteller andre mennesker at dere har vært med i denne undersøkelsen. Dette er på grunn av personlig identifisering av dere at dere ikke skal bli kjent igjen i oppgaven.
- Noen spørsmål før vi starter?

Samtalens formål, introduksjon og problemstilling

Jeg vil i denne samtalen med dere få i gang synspunkter rundt temaet mitt og problemstillingen min. Jeg vil stille spørsmål i samtalen, men målet er ikke å komme til noen konklusjon men å diskutere rundt temaet og spørsmålene som jeg stiller. Jeg vil ha deres personlige historier, erfaringer, tanker og konsekvenser for klientene. Dette er en samtale jeg tar opp på bånd for av praktiske årsaker i ettertid huske bedre hva vi sammen har snakket om.

Min problemstilling er: **Hvordan bruker familieterapeuter språket i den uformelle samtalen og hvilke konsekvenser får dette for forståelsen av klientene?**

Del I

Introduksjon til den uformelle samtalen

Hva er den uformelle samtalen? Med den uformelle samtalen mener jeg samtaler som skjer på pauserommet med en kaffe i hånden eller samtaler mellom familieterapeutene når klientene ikke er tilstede. Jeg har ofte snakket med kolleger på pauserommet eller i miljøet på barnehjemmet. Her har jeg tolket, og gjort meg opp meninger om de ulike barna. Jeg har vært i kontakt med 10 fagpersoner i helsesektoren hvor alle forteller meg at de har snakket om sine klienter i ulike uformelle samtaler. Mange har ulike grunner til at de gjør det. Nå lurer jeg på deres refleksjoner rundt temaet: **Uformelle samtaler om klienter.**

På de fleste institusjoner skal man ikke snakke om klienter i en uformell samtale, men det skjer.

Ut i fra dette:

1. Hva er en uformell samtale for dere?
2. Når har du opplevd en uformell samtale?
3. Hva er viktig for deg å si i en uformell samtale?
4. Kjenner du til pausesamtaler i andre sammenhenger, utenom jobb, men hvor det er blitt snakket om klienter?

Del II En episode fra jobb

5. Kan dere nevne en eller flere episoder hver hvor dere har snakket om en eller flere klienter på pauserommet eller i en pause dere hadde? Om dere ikke husker når dere selv gjorde det, fortell om en gang hvor en kollega av dere gjorde det.

Del III Hva som skjer når det skjer

6. Hvorfor tror dere det skjer at noen velger å snakke om en klient i en uformell samtale med hensyn til:
 - a) Hvem var det som sa det
 - b) Når skjedde det?
 - c) Varte samtalen lenge?
 - d) Var det noen som stoppet det?
 - e) Kom det noen konklusjoner
 - f) Hvem stoppet det?
 - g) Var det humor?
 - h) Ironi?
 - i) Var det noen som sa: *det viste jeg ikke?*
 - j) Det skulle jeg ønske jeg ikke hadde hørt?
 - k) Forståelse av klienten?

- l) Hvordan ble klienten snakket frem?
- m) Snakker man frem empati?
- n) Nyttige virkninger?
- o) Uheldige virkninger?
- p) Maktforhold mellom dere og klienten?
 - 7. Kjendisstatus og posisjon?
 - 8. Er det noe som bevisst ikke blir sagt i et formelt møte om klientene, men som heller blir sagt i en uformell samtale?
 - 9. Hva tror dere gjør at dere av og til har en uformell samtale selv om dere sier at dere ikke burde?

Del III

Avslutning

- 10. Noe mer dere vil si før vi avslutter?